

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

Obchodná fakulta

Evidenčné číslo: 102003/B/2022/36122163736564996

**DÔSLEDKY SANKCIÍ
V MEDZINÁRODNOM OBCHODE**

Bakalárska práca

2022

Martin Veselovský

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

Obchodná fakulta

**DÔSLEDKY SANKCIÍ
V MEDZINÁRODNOM OBCHODE**

Bakalárska práca

Študijný program: medzinárodné podnikanie
Študijný odbor: 8. ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu
Vedúci záverečnej práce: Ing. Anabela Luptáková PhD.

Bratislava 2022

Martin Veselovský

Čestné vyhlásenie

**Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a uviedol som zdroje
všetkej použitej literatúry.**

Dátum

.....

Pod'akovanie

Týmto by som sa chcel úprimne pod'akovať pani Ing. Anabele Luptákovej PhD., za pomoc, usmernenie, korekciu a odborné rady pri tvorbe tejto bakalárskej práce.

Martin Veselovský

ABSTRAKT

VESELOVSKÝ, Martin: *Dôsledky sankcií v medzinárodnom obchode*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Anabela Luptáková PhD. Bratislava: OF, 2022, 69 strán.

Cieľom záverečnej práce je preskúmať problematiku medzinárodných sankcií, poukázať na ich praktickú aplikáciu na príklade Ruskej federácie a zhodnotiť ich účelnosť v kontexte aplikačných poznatkov. Práca je rozdelená do troch kapitol. Prvá kapitola je venovaná teoretickým východiskám v problematike medzinárodných sankcií, ich foriem, funkcií a efektívnosti. V ďalšej kapitole je vymedzený primárny cieľ, sekundárne ciele a použité metódy skúmania. Výsledky práce pojednávajú o kontexte prijímania sankcií medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou. Hodnotia vplyv ich uvalenia v zahraničnoobchodnej výmene medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou a poukazujú na perspektívne scenáre smerovania ich vzájomnej interakcie.

Kľúčové slová: Európska únia, Ruská federácia, sankcie, zahraničný obchod.

ABSTRACT

VESELOVSKÝ, Martin: *Consequences of sanctions in international trade*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of international trade. – Thesis supervisor: Ing. Anabela Luptáková PhD. Bratislava: OF, 2022, 69 pages.

The final thesis aims to examine the issue of international sanctions, point out their practical application in the example of the Russian Federation, and evaluate their effectiveness in the context of applied knowledge. The work consists of three chapters. The first chapter is devoted to the theoretical foundations of the international sanctions issue, their forms, functions, and effectiveness. The next chapter defines the primary objective, secondary objectives, and research methods used. The results discuss the context of the adaptation of sanctions between the European Union and the Russian Federation. They evaluate the impact of their imposition on the foreign trade exchange between the European Union and the Russian Federation and point to prospective scenarios for the direction of their mutual interaction.

Key words: European Union, foreign trade, Russian Federation, sanctions.

Obsah

Obsah	7
Zoznam tabuliek a grafov	8
Zoznam skratiek a značiek	10
Úvod	12
1 Súčasný stav problematiky doma a v zahraničí	13
1.1 Medzinárodné sankcie.....	15
1.1.1 Základné formy sankcií.....	15
1.1.2 Funkcie sankcií	18
1.1.3 Sankcie a medzinárodné organizácie	19
1.2 Efektívnosť sankcií	21
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	26
3 Výsledky práce	27
3.1 Reštriktívne opatrenia Európskej únie	28
3.1.1 Chronologický prehľad sankcií od roku 2022	31
3.1.2 Odvetné opatrenia Ruskej federácie	34
3.2 Dopad uvalených sankcií medzi rokmi 2014 – 2021	37
3.3 Dopad uvalených sankcií v roku 2022	47
3.4 Perspektívy ďalšieho smerovania.....	52
3.4.1 Smerovanie Európskej únie	52
3.4.2 Smerovanie Ruskej federácie.....	54
4 Diskusia	56
Záver	59
Zoznam použitej literatúry	61

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľka 1 Prehľad sektorových sankcií uvalených na Rusko po februári 2022	29
Graf 1 Vývoj zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v období 2010-2021 (v mil. EUR)	37
Graf 2 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte Európskej únie v období 2010 – 2021 (v %).....	38
Graf 3 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v potravinách, nápojoch a tabaku SITC 0+1 v období 2012-2021 (v mil. EUR) ...	38
Graf 4 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 0+1 v období 2012-2021 (v %)	39
Graf 5 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou.....	40
Graf 6 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 2+4 v období 2010-2021 (v %)	40
Graf 7 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v nerastných palivách SITC 3 v období 2012-2021 (v mil. EUR).....	41
Graf 8 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 3 v období 2012-2021 (v %)	41
Graf 9 Vývoj ceny ropy Brent v rokoch 2012-2021 (v USD/BBL)	42
Graf 10 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v chemikáliách SITC 5 v období 2010-2021 (v mil. EUR)	42
Graf 11 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 5 v období 2010-2021 (v %)	43
Graf 12 Vývoj ukazovateľov medzinárodného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v strojoch a prepravných zariadeniach SITC 7 v období 2012-2021 (v mil. EUR)	43
Graf 13 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 7 v období 2012-2021 (v %)	44

Graf 14 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v trhových a priemyselných výrobkoch SITC 6+8 v období 2010-2021 (v mil. EUR)	44
Graf 15 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 6+8 v období 2010-2021 (v %)	45
Graf 16 Vývoj devízového kurzu Eura a Rubľa v rokoch 2010 až 2021.....	46
Graf 17 Vývoj devízového kurzu eura a ruského rubľa v rokoch 2017-2022	48
Graf 18 Závislosť krajín EÚ od importu surovej ropy z Ruska v roku 2020	49
Graf 19 Závislosť krajín EÚ od importu zemného plynu z Ruska v roku 2020	49
Graf 20 Vývoj ceny ropy Brent USD/BBL.....	51
Graf 21 Trhová cena plynu v Európskej únii v USD/MMBTU.....	51

Zoznam skratiek a značiek

bbl – barel, jednotka určujúca obchodované množstvo ropy 1 bbl \approx 158,9873 l (*Blue barrel*)

bcm – miliarda kubických metrov (*Billion cubic meters*)

BRICS – spoločenstvo piatich hlavných rozvíjajúcich sa ekonomík - Brazília, Rusko, India, Čína a Južná Afrika

EBOR – Európska banka pre obnovu a rozvoj (*European Bank for Reconstruction and Development*)

EHS – Európske hospodárske spoločenstvo

EIB – Európska investičná banka (*European Investment Bank*)

ESUO – Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ

EÚ – Európska únia

EURATOM – Európske spoločenstvo pre atómovú energiu

G7 – skupina siedmich najvyspelejších krajín sveta

GATT – Všeobecná dohoda o clách a obchode (*General Agreement on Tariffs and Trade*)

HDP – Hrubý domáci produkt

IEA – Medzinárodná agentúra pre energetiku (*International Energy Agency*)

IMF – Medzinárodný menový fond (*International Monetary Fund*)

MMBTU – milión metrických britských termálnych jednotiek (*Metric Million British Thermal Unit*)

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)

OSN – Organizácia spojených národov

SITC – Štandardná medzinárodná obchodná klasifikácia (*Standard international trade classification*)

SWIFT – Spoločnosť pre celosvetovú medzibankovú finančnú telekomunikáciu (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication*)

USD – Americký dolár (*United states dollar*)

WB – Svetová banka (*World bank*)

WTO - Svetová obchodná organizácia (*World Trade Organization*)

ZEÚ – Zmluva o Európskej únii

ZFEÚ – Zmluva o fungovaní Európskej únie

Úvod

V medzinárodných vzťahoch, podobne ako v medziľudských nastávajú konflikty a nehody. V procese vývoja medzinárodných vzťahov sa začala na presadzovanie zahranično-politických záujmov používať ekonomická sila. Sankcie vznikli za účelom dosahovania cieľov prostredníctvom rôznych diplomatických alebo ekonomických nástrojov. Cieľom jedných bolo naznačiť sankcionovanej entite jej nesprávne konanie, druhým cieľom bolo donútenie k zmene jej konania a tretím cieľom bolo potrestanie za vykonané činy. Mnoho autorov viedlo a vedie debaty o efektívnosti sankcií a snažia sa odpovedať na otázku: „*Fungujú sankcie?*“, všetci ale neskôr prichádzajú k ďalšej otázke, ktorá je „*Kedy sankcie fungujú?*“ a rozoberajú príčiny úspešnosti a neúspešnosti sankcií s ohľadmi na stanovené ciele.

Naša bakalárska práca približuje problematiku sankcií na príklade vzťahu Európskej únie a Ruskej federácie. V prvej kapitole uvádzame teoretické východiská autorov pojednávajúcich o problematike sankcií, približujeme terminológiu, uvádzame jednotlivé formy sankcií, ich funkcie a vzťah medzinárodných organizácií. V nadväznosti na to rozoberáme otázku efektívnosti prijímania sankcií a ich účinnosť. V poslednej pasáži prvej kapitoly načrtávame zahranično-politické vzťahy Európskej únie a Ruskej federácie a prinášame prehľad uvalených sankcií Európskej únie voči Ruskej federácii a prehľad odvetných opatrení Ruskej federácie. V druhej kapitole sme si vytýčili primárny cieľ našej práce, ktorým je preskúmanie problematiky medzinárodných sankcií, jej aplikácia na vzťah Európskej únie a Ruskej federácie a zhodnotenie účelnosti s ohľadom na aplikačné poznatky. Ako pomoc k dosiahnutiu primárneho cieľa sme si stanovili aj sekundárne ciele. Obsahom druhej kapitoly je aj popis použitých všeobecných a špecifických metód práce a uvedenie primárnych zdrojov čerpania informácií a zdroje údajov. Tretia kapitola našej práce obsahuje výsledky danej problematiky. V prvej časti načrtávame geopolitický kontext prijímania sankcií voči Ruskej federácii, v ďalších častiach analyzujeme dopad sankcií na Ruskú federáciu a v záverečnej časti kapitoly načrtáme možné perspektívy vývoja zahranično-politického vzťahu Európskej únie a Ruska, ale aj ich ďalšie hospodársko-politické smerovanie. Posledná kapitola je diskusiou danej problematiky s prezentovaním našich postojov a zistení.

1 Súčasný stav problematiky doma a v zahraničí

Svetové hospodárstvo sa od druhej svetovej vojne značne globalizovalo. Prvé tri desaťročia niesli vlnu podstatnej liberalizácie zahraničnoobchodných vzťahov; nasledujúce desaťročia priniesli volatilitu na komoditných trhoch, hospodársky pokles ale aj silnejúce obchodné vojny a s nimi súbežne protekcionistické opatrenia. Zásadný vplyv na svetové hospodárstvo mal zväzok krajín podpísaných po Uruguajskom kole o Všeobecnej dohode o clách a obchode (GATT), ktorej cieľom bolo redukovať alebo eliminovať tarifné aj netarifné obchodné prekážky. Zmenšovanie obchodných bariér malo kľúčovú úlohu pri rozmachu vzájomnej medzinárodno-obchodnej výmene. Následný rozmach veľkých korporácií a nadnárodných spoločností prispel k dynamickému rastu svetovej produkcie. Z týchto spoločností sa stali akumuláciou kapitálu, vzájomným spájaním, preberaním menších hráčov na trhu, významní hráči a symboly globalizácie svetového hospodárstva (Busch, 2003).

Politické vzťahy medzi krajinami vo svete príčinne vplyvajú na ich vzťahy obchodné. Rovnako priaznivo pôsobia dobré obchodné vzťahy na diplomatické a tým zabezpečujú mierový poriadok. Toto bolo základnou filozofiou lídrov štátov v obnovovaní a upevňovaní mieru a obchodných vzťahov medzi jednotlivými krajinami. Pozitívne pôsobil vznik medzinárodných organizácií, akými sú napríklad Organizácia Spojených Národov (OSN), integrácie štátov európskeho kontinentu do hospodárskych spoločenstiev (EHS – Európske hospodárske spoločenstvo, ESUO – Európske spoločenstvo uhlia a ocele a EURATOM – Európske spoločenstvo pre atómovú energiu), neskôr do zjednoteného a rozšíreného spoločenstva Európska únia (EÚ), Svetová banka (WB), Medzinárodný menový fond (IMF), Svetovej obchodnej organizácie (WTO) a mnohých iných aj regionálne významných zoskupení a dohôd. Vzájomná integrácia alebo prinajmenšom vytváranie multilaterálnych alebo bilaterálnych obchodných dohôd prispieva k liberalizácii, k ľahšej obchodnej výmene a zároveň potláča jednostranné ochranárske opatrenia (Armstrong, 2004).

Podľa Baláža a kol. (2019) sa globalizácia nestala určujúcim faktorom expanzie náhodou, ale bola vyvrcholením celej sústavy predchádzajúcich zmien, ktoré prinieslo prehĺbovanie internacionalizácie a integrácie, rozširovanie interdependencie a transnacionality, ale taktiež expanzia medzinárodnej špecializácie a spolupráce.

Nastávajú vo svete aj situácie, keď sa krajiny, spoločnosti alebo jednotlivci rozhodnú tvrdo a agresívne presadzovať svoje záujmy, expandovať na úkor iných. Krajiny a organizácie krajín v takých prípadoch pristupujú k opatreniam, ktoré určitým spôsobom obmedzujú alebo zakazujú ekonomické alebo aj iné aktivity týchto krajín resp. konkrétnych subjektov.

Na sankcie sa dá vo všeobecnosti pozeráť z rôznych smerov. Hufbauer et. al. (2007) hovorí, že sankcie sú neoddeliteľnou súčasťou medzinárodnej diplomacie. Sú nástrojom na prinútenie vlád, na ktoré sú sankcie cielené, ku konkrétnym spôsobom odpovedí. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky (2018) popisuje sankcie ako prostriedky nevojenského charakteru, ktorých účel je zachovanie mieru, bezpečnosti a uctievanie základných ľudských práv a slobôd. Sú právnymi nástrojmi medzinárodnej politiky, ktoré môžu prijímať medzinárodné organizácie alebo jednotlivé štáty individuálne voči rôznym subjektom medzinárodného práva, či už štátom, fyzickým a právnickým osobám alebo iným subjektom. Hlavným cieľom, prečo sa tieto, inak nazývané reštriktívne opatrenia prijímajú, je politický tlak na zmenu politiky a činností sankcionovaného subjektu. Pape (1997) uvádza, že od druhej svetovej vojny sú sankcie akousi alternatívnou, liberálnou formou vojny, ktorej cieľom sú obrana vlastného teritória, reakcia na zbrojenie iného štátu a zmena štátneho režimu alebo vnútornej politickej štruktúry. Taktiež hovorí, že medzi odborníkmi panuje zhoda na humánnejších spôsoboch nátlaku, teda sankciách voči vojne. Súčasne ale dodáva, na príklade zo šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov, že sú menej efektívne ako vojenská intervencia.

Sankcie ako reštriktívne opatrenie môžeme zaradiť ako nástroj zahraničnoobchodnej politiky, ktorá je podľa Baláža et al. (2010) prostriedkom regulovania vonkajších ekonomických vzťahov a nástrojom vytvárania vhodného vnútorného ekonomického prostredia. Zahraničnoobchodná politika má dva základné smery; a to liberalizmus a protekcionizmus. Zatiaľ čo **liberalizmus** presadzuje voľný obchod, odstraňovanie vzájomných obchodných bariér, či už tarifného alebo netarifného charakteru ale aj integráciu do medzinárodných zoskupení, **protekcionizmus** je formou ochrany domáceho trhu a zavádzaním presne tých opatrení, ktoré sa liberalizmus snaží eliminovať. Sankcie síce nemajú hlavný úmysel brániť obchodu, ale vplývať na politiku cieleného subjektu, prejavy majú vo veľkej miere charakter zákazu, obmedzenia alebo znemožňujú, nejakej činnosti spĺňajú sankcie kritérium zaradenia do protekcionistickej zahraničnoobchodnej politiky. (Bastow, 1997).

1.1 Medzinárodné sankcie

Existuje mnoho definícií medzinárodných sankcií od rôznych autorov. Významní priekopníci v oblasti účinkov a efektov sankcií Hufbauer et al. (2007) vymedzujú sankcie ako vládou inšpirované odstúpenie alebo hrozbu odstúpenia od zvyčajných obchodných alebo finančných vzťahov. „Zvyčajné“ interpretujú, že neznamenajú „zmluvné“; ale jednoducho to znamená mieru obchodnej a finančnej činnosti, ku ktorým by pravdepodobne došlo pri nevyrušení sankcií. Galtung (1967) popisuje sankcie ako akcie iniciované jedným alebo viacerými subjektmi, ktorých nazýva „odosielateľmi“ proti jednému alebo viacerým „prijímateľom“ (inými autormi nazývanými cieľ) s jedným alebo obidvoma účelmi: potrestať prijímateľov pozbavením o nejakú hodnotu alebo prinútiť prijímateľov splniť určité normy, ktoré považujú odosielaťelia za dôležité.

Slovenská republika má zakotvený právny rámec zavádzania sankcií v zákone 289/2016 Z. z., ktorý určuje možnosti prijímania sankcií a môže ním byť Rozhodnutie bezpečnostnej rady OSN na základe článku 41 Charty OSN, právne záväzný akt EÚ alebo nariadenie vlády Slovenskej republiky. Článok 41 Charty OSN dáva Bezpečnostnej rade OSN rozhodovaciu právomoc o použití opatrení bez použitia ozbrojenej sily. Tieto opatrenia môžu zahŕňať úplné alebo čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, železničných, námorných, leteckých, poštových, telegrafných, rádiových alebo iných spojov, ako aj prerušenie diplomatických stykov. Článok 75 Zmluvy o fungovaní Európskej únie vymedzuje možnosť prijatia nariadení riadnym legislatívnym postupom Európskemu parlamentu a Rade, ktoré môžu obmedziť pohyb kapitálu a platieb a to, ak je potrebné dosiahnutie cieľov uvedených v článku 67, najmä vytváranie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pri rešpektovaní základných práv.

1.1.1 Základné formy sankcií

Schmitt (2015) vymedzuje tieto základné formy sankcií podľa rozsahu ich pôsobnosti.

Kultúrne a športové sankcie sa väčšinou považujú za symbolické. Sú ale spôsobom vyjadrenia nesúhlasu medzinárodného spoločenstva alebo skupiny štátov smerom k cieľnému subjektu bez potreby vynakladania nákladov. Príkladom je zákaz účasti Juhoafrických

športovcov na veľkom počte športových súťaží, vrátane olympijských hier medzi rokmi 1964 a 1992, kvôli rasistickej politike apartheidu (Luptáková, 2022).

Diplomatické sankcie majú za cieľ reprezentantov štátu a kľúčové osoby. Môže ísť o zamietnutie víz, vylúčenie z dôležitých medzinárodných organizácií, vyhostenie diplomatov, prerušenie diplomatických vzťahov, pozastavenie oficiálnych návštev. Spadajú sem aj sankcie dopravného a komunikačného charakteru; sú to obmedzenia pozemného, leteckého či lodného spojenia a obmedzenie poštového, rozhlasového a televízneho spojenia. Na začiatku krízy na Ukrajine v roku 2014 prijali Európska únia a Spojené štáty americké zoznam ruských osôb, ktorým zamietnu vízový vstup na vlastné územia. Pár dní na to zverejnila Ruská federácia vlastný zoznam, zameraný na niekoľko západných úradníkov. Podobná situácia sa odohrala v auguste 2020, kedy došlo k vyhosteniu troch ruských diplomatov zo Slovenska kvôli dôvodným podozreniam z účasti Ruska na vražde gruzínskeho občana v Nemecku, keďže slovenský generálny konzulát v Petrohrade umožnil vstup Rusa do Európskej únie, ktorý sa zrejme na tejto činnosti podieľal (Euractiv, 2020).

Vojenské sankcie sú zamerané na špecifické formy vojenskej spolupráce. Môžu byť zrušené spoločné vojenské cvičenia, tréningové programy alebo obchod so zbraňami (zbrojné embargo). Francúzsko napríklad zastavilo predaj dvoch vojnových lodí Rusku po invázii Ruska na Krym a podpore ozbrojených separatistov na Ukrajine.

Ekonomické sankcie sa delia na dva druhy: obchodné a finančné. **Obchodné sankcie** sú väčšinou komplexné, napríklad embargo, ktoré USA uvalili na Kubu na niekoľko desaťročí. **Finančné sankcie** sú adresnejšie a zvyčajne spočívajú v zmrazení zahraničných aktív konkrétnych osôb. Ekonomické sankcie sú najbežnejšie používaným typom sankcií, a preto im bola venovaná veľká pozornosť v literatúre a venuje sa im podrobnejšie aj táto kapitola.

Kirschner (1997) uvádza päť všeobecných foriem ekonomických sankcií: sú to akcie, ktoré obmedzujú obchod, pomoc, financie, menu a aktíva cieľového štátu.

Obchodné sankcie sú najbežnejšou formou hospodárskej politiky. Tento typ sankcie sa delí do dvoch kategórií: **vývozné** a **dovozné** sankcie. Prvé zakazujú vývoz do cieľového štátu, druhé zakazujú dovoz z cieľového štátu. Aj keď medzi týmito dvoma kategóriami existujú značné rozdiely, cieľom oboch je pripraviť cieľ o zisky z obchodovania.

Pomoc je forma hospodárskej diplomacie, ktorá sa používa na presadzovanie politických cieľov. Tiež je formou hospodárskej politiky, ktorá sa najľahšie praktizuje ako pozitívna sankcia, opačný efekt – pozastavenie pomoci - vytvorí negatívnu sankciu. Je to populárny nástroj, pretože jeho inherentná zastupiteľnosť umožňuje jeho použitie na rôzne misie, napríklad na nákup, kde sa pomoc implicitne vymieňa za iné dôvody, napríklad za založenie práv. Príkladom je mechanizmus na udržanie spojenectva peloponézskej vojny. Skorším príkladom sú španielske dotácie pre Švédsko ako člena trojitého spojenectva z roku 1699 (Eaton, 1999).

Finančné sankcie môžu zahŕňať pôžičky alebo investície, ale cieľom oboch techník je prerušiť tok zdrojov k cieľu určenia. Rovnako ako v prípade pomoci, aj v prípade finančných sankcií vyplynuli z tradície potrestania odpadlíkov z aliancií. V predošlých obdobiach existovala malá ilúzia o oddelení ekonomiky a politiky: francúzsky minister financií Caillaux v roku 1913 uviedol: *„Pripustil som, aby som kótoval iba tie zahraničné pôžičky, ktoré zaručovali Francúzsku politické a ekonomické výhody.“*

Cieľom **monetárnych sankcií** je destabilizovať hodnotu a stabilitu meny cieľového štátu. Následkami sú zvyšovanie inflácie a dlhovej záťaže a narušenie verejného a súkromného hospodárskeho plánovania. Špeciálna povaha peňazí, ktorá slúži ako prostriedok na uchovanie osobného bohatstva a ako symbol národnej suverenity, tiež spôsobuje, že psychologické účinky týchto sankcií sú značné. Aj keď sú peňažné sankcie menej časté ako obchodné alebo sankcie pomoci, v dvadsiatom storočí sa v značnom počte prípadov použili, často s dramatickými dôsledkami.

Zmrazenie cieľových aktív môže mať formu fyzického majetku, cenných papierov a bankových účtov. Tieto aktíva môžu byť zablokované, čo bráni cieľu v prístupe k nim, alebo pridelené, čo prevádza vlastníctvo aktív z prijímateľa na odosielateľa. Takéto sankcie môžu doplniť stratégiu zameranú na oslabenie protivníka (napríklad počas vojny) alebo poskytnúť ďalšiu páku pri konkrétnom pokuse o vplyv.

1.1.2 Funkcie sankcií

Subjekty prijímajúce sankčné opatrenia majú rôzne ciele, ktorými prejavujú svoje zahranično-politické záujmy. Hufbauer et. al. (2007) vymedzujú tieto ciele:

1. Zmeniť politiku cieľovej krajiny. Často sa tieto ciele sledujú voči krajinám, ktoré porušujú základné ľudské práva a slobody, obzvlášť náboženským prenasledovaním ale aj prípady krajín podporujúcich terorizmus. Zdajú sa mierne z pohľadu národných hodnôt cieľovej krajiny, ale pre obidve strany má sankčný predmet mnohokrát osobitnú dôležitosť.
2. Zmeniť politický režim cieľovej krajiny spolu s pridruženým cieľom zmeny politiky cieľovej krajiny ako zahraničnej, tak aj vnútornej. Jednotlivé štáty sa snažia ovplyvňovať alebo v ambicióznejšom prípade zvrhnúť, poškodiť či destabilizovať daný režim v krajine. Veľa príkladov sa dá vytýčiť z času studenej vojny, či už zo strany Sovietskeho zväzu v Juhoslávii alebo z pohľadu Spojených štátov Amerických v strednej a južnej Amerike.
3. Zastaviť vojenské operácie. Zadržaním vývozu zbraní alebo zmrazením aktív kľúčovým osobám, či cestovným zákazom odosielateľ nepriamo pôsobí na spomalenie alebo zastavenie vojenských aktivít. Zobrazit' sa dajú na príklade sankcií Spojených štátov amerických voči Indii a Pakistanu v čase osamostatňovania Bangladéšu.
4. Oslabiť vojenský potenciál cieľovej krajiny. Hlavne voči nepriateľským štátnym režimom, ktoré prejavujú vojenskú agresiu zbrojením. Od 70. rokov 20. storočia je tento cieľ vyrubovania sankcií Spojenými štátmi americkými predovšetkým voči krajinám snažiacim sa získať schopnosť vyrábať jadrové zbrane a zbrane hromadného ničenia. (Irán, Sýria, Severná Kórea) V minulosti to boli sankcie voči Sovietskemu zväzu (CoCom v roku 1948) alebo proti Číne (ChinCom v roku 1949).
5. Zmeniť politiku cieľovej krajiny v inej dôležitej oblasti. V tomto celi sa sledujú predovšetkým územné spory alebo iné prvky ohrozujúce národnú bezpečnosť. Napríklad donútenie Saddáma Husajna stiahnuť sa z Kuvajtu v roku 1990. Takisto indické sankcie voči pročínskej politike Nepálu.

Schmitt (2015) upriamuje pozornosť na tri funkcie: signalizáciu, nátlak a trestanie.

Signalizáciu vníma ako vyjadrenie nesúhlasu s politikou sankcionovaného štátu a ich

stigmatizáciu v medzinárodnom priestore. Sankcie s týmto cieľom nebývajú podstatné, skôr symbolické a ich cieľom môže byť uspokojenie vlastného obyvateľstva pričom sa neohrozia ďalšie vzťahy s príjemcom. **Nátlak** popisuje ako úmysel prinútiť cieľového prijímateľa zmeniť politiku vyrubení nákladov. Pri ekonomických sankciách na rozdiel od vojenskej intervencie existuje komplementarita. **Trestajúcu** funkciu považuje do istej miery aj za prekrytie funkcií signalizácie a nátlaku. Zdôrazňuje, že v tvorbe politiky zohrávajú dôležitú úlohu viac než často vážne ako racionalita maximalizujúca užitočnosť na základe vecnej definície záujmov. Odosielateľ sankcií má pocit, že vykonáva spravodlivosť a ten pocit podporuje vnímanie neschopnosti medzinárodných inštitúcií konať (Nossal, 1989). Trestanie možno popísať ako formu obmedzenia prístupu cieľovej krajiny ku konkrétnym komoditám a finančným prostriedkom.

Cieľom sankcií môže byť nielen vynútenie zmeny správania cieľovej krajiny, ale aj vyjadriť svoje preferencie, podporiť spojencov, iné štáty odradiť od zapojenia sa do podobných činností a odradiť cieľ od rozširovania nežiadúcej aktivity. Taktiež sankcie sami o sebe nemusia s cieľovou krajinou pohnúť, môžu zlyhať; ale úspech môžu zaznamenať v iných dimenziách politiky a byť doplnujúcim prvkom celkovej politiky odosielateľa. Kirschner (1997) ďalej upozorňuje na komparatívne náklady sankcií. Štátnici musia porovnávať ekonomické a politické náklady sankcií s ich očakávanými ekonomickými ale najmä politickými výsledkami; keďže účelom každej stratégie štátu je dosiahnutie politických cieľov. Preto existuje aj veľa prípadov, kde ekonomické náklady prevážili výhody z dosiahnutia politických cieľov.

1.1.3 Sankcie a medzinárodné organizácie

Tresty, ktoré môžu byť uložené v dôsledku porušenia noriem, musia sa sankcie týkať noriem alebo pravidiel, musia byť použiteľné a musia mať určitú negatívnu silu, či už symbolickú alebo skutočnú, podľa sledovaného cieľa. Nesplnenie týchto minimálnych podmienok by ich urobilo absurdnými. Ak majú mať sankcie charakter zákonných pokút, aj ich ukládanie by malo mať nejaký oprávnený základ. To okamžite zhoršuje problém na medzinárodnej úrovni, kde autorita zjavne chýba (Doxey, 1983).

Organizácia spojených národov (OSN), nositeľ ochrany základných ľudských práv a slobôd zároveň aj ochranca mieru, má v siedmej kapitole charty zakotvené procesy, akými

môže vykonávať akcie v prípade ohrozenia mieru, porušenia mieru a útočných činov. Článok 39 hovorí o určujúcej, odporúčacej a rozhodovacej právomoci Bezpečnostnej rady; určí, či ide o ohrozenie alebo porušenie mieru, či útočný čin; ďalej odporučí alebo rozhodne o opatreniach na základe článkov 41 a 42. Článok 41 pojednáva o opatreniach bez použitia vojenskej sily, teda sankciách; na druhú stranu článok 42 dáva možnosť bezpečnostnej rade zasiahnuť vojensky. Článok 41 dáva Bezpečnostnej rade OSN právomoc rozhodnúť, aké opatrenia bez použitia ozbrojenej sily sa majú urobiť a zároveň má možnosť vyzvať členov OSN, aby takéto opatrenia vykonali. Charta určuje, že opatrenia môžu zahŕňať úplné alebo čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, železničných, námorných, leteckých, poštových, telegrafných, rádiových alebo iných spojov, ako aj prerušenie diplomatických stykov.

Európska únia má v Zmluve o Európskej únii (ZEÚ) v článku 24 zakotvenú spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku (SZBP). SZBP vykonáva Európska rada a Rada jednomyselne s výnimkou prípadov, kedy je ustanovené inak. V článku 3 ZEÚ sa Únia prihlasuje aj k dodržiavaniu zásad Charty OSN. Zmluva o fungovaní Európskej Únie (ZFEÚ) v článku 215 umožňuje Rade kvalifikovanou väčšinou prijímať prerušenie čiastočné alebo úplné obmedzenie hospodárskych a finančných vzťahov s jednou alebo viacerými tretími krajinami. Tieto opatrenia sa prijímajú na návrh vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku.

1.2 Efektívnosť sankcií

Sankcie sa používajú za účelom dosiahnutia určitého cieľa, ako už bolo predtým spomenuté. Účelom efektívnosti je dosiahnutie cieľa pričom sa poškodí ekonomický systém prijímateľa bez toho aby sa v podobnej miere poškodil ekonomický systém odosielateľa. Dá sa to dosiahnuť podľa Galtunga (1967) ak sú splnené tieto podmienky „*ideálneho prípadu pre ekonomický bojkot*“:

- Import má veľký podiel v dôležitých sektoroch ekonomiky prijímateľa;
- Neexistuje interný substitút za import;
- Veľké množstvo dôležitých importovaných tovarov a služieb pochádza od odosielateľa;
- Neexistuje externý substitút za tento import a preto sa nemôže prijímajúca krajina vyhrázať zmenou obchodného partnera;
- Import do prijímajúcej krajiny je malou časťou exportu odosielateľa a tovary alebo služby môžu byť exportované do iných štátov;
- Export prijímateľa smeruje predovšetkým odosielateľovi a neexistuje ľahký substitút, preto si prijímateľ nevie zaobstarať príjem ľahko;
- Export prijímateľa môže byť ľahko obstaraný odosielateľom inde, preto odosielateľ nie je ekonomicky poškodený a môže sa vyhrázať zmenou obchodného partnera alebo keď sa export nedá nahradiť zinokial, odosielateľ môže demonštrovať, že bude radšej čeliť nedostatku, ako užívať tovary alebo služby prijímateľa;
- Obchodné vzťahy sú ľahko pod dohľadom a dokonca kontrolovateľné (ako keď je prijímajúcim štátom ostrov alebo je obklopený buď nepreniknuteľným terénom, ako sú močiare alebo púšte, alebo štátmi, ktoré sa zúčastňujú bojkotu).

Tieto podmienky sa spĺňajú v prípadoch vplyvu veľkých ekonomických hráčov na svoje satelity a umiestňuje menšie národy do svojej „*sféry vplyvu*“. Tento druh situácie by sa dal použiť ako východiskový bod pre teóriu ekonomických sankcií. Rozhodujúcim pojmom je zraniteľnosť, ktorá má vonkajšiu a vnútornú zložku. Zdá sa, že kľúčom k pochopeniu zraniteľnosti je koncentrácia: čím viac ekonomika krajiny závisí od jedného produktu a čím viac jej export pozostáva z jedného produktu a čím viac sa jej export a import sústreďuje na jedného

obchodného partnera, tým je krajina zraniteľnejšia. Zaviesť ekonomické sankcie bez dôkladného preskúmania všetkých týchto faktorov by bolo ako spustiť vojenskú kampaň bez vojenskej analýzy (Weiss, 1997).

Ak sú spomínané podmienky ideálneho bojkotu splnené, Galtung (1967) ďalej tvrdí, že prijímajúci štát môže využiť len tri proti-stratégie:

- Zapieranie sa v obetavosti tým, že sa zaobíde bez určitých komodít, a pokiaľ možno dokonca s obľubou;
- Reštrukturalizovať národné hospodárstvo tak, aby absorbovalo šok z bojkotu, a to lokálnou výrobou dovážaných komodít, ktoré sa prestali dovážať, alebo výrobou niektorých náhrad zaň, rovnako hľadaním alternatívneho zamestnania pre ľudí, ktorí stratili prácu atď.;
- Organizovať zmeny obchodu s tretími stranami alebo prostredníctvom tretích strán, alebo ak je bojkot skutočne univerzálny, zapojiť sa do pašovania.

Connolly (2018) hodnotí vplyv sankcií ako pozorovateľné zmeny v politickom a ekonomickom prostredí cieľovej krajiny spôsobené sankciami. Môže to zahŕňať nedostatok tovaru, nedostatok kapitálu alebo pokles hrubého domáceho produktu (HDP). Vplyv môže zahŕňať aj prerozdelenie politickej moci v rámci cieľovej krajiny, čo môže byť priamym dôsledkom sankcií. Na druhej strane „účinnosť“ alebo „efektívnosť“ sa týka toho, či sankcie vykonávajú funkcie, ktoré majú vykonávať odosielatelia. To môže zahŕňať odoslanie znamenia buď domácomu publiku odosielateľa, alebo vláde alebo populácii cieľa. Tam, kde sú ambície vyššie, možno sankcie považovať za účinné, ak zohrávajú významnú úlohu pri úprave domácej alebo zahraničnej politiky cieľového štátu.

Ďalej Connolly zdôrazňuje, že z toho nevyhnutne nevyplýva, že vplyv vedie k účinnosti. O cieľovej krajine, ktorá trpí zníženou dostupnosťou tovaru alebo kapitálu, alebo ktorá zažíva zníženie HDP ako priamy dôsledok sankcií, možno povedať, že bola ovplyvnená sankciami. Cieľová vláda však nemusí byť vyzvaná, aby upravila politiku, ktorá v prvom rade spôsobila uvalenie sankcií. Zdroje účinnosti sa v jednotlivých prípadoch líšia. Napríklad môže existovať asymetria v dôležitosti pripisovanej politickému problému, ktorý spôsobuje konflikt medzi odosielateľom a cieľom. Ak má problém pre cieľovú krajinu ústredný alebo skutočne

existenčný význam, ale pre odosielateľa má len okrajový význam, sankcie sa môžu ukázať ako neúčinné, aj keď majú pozorovateľný vplyv. Pravdepodobne je správne uviesť, že dopad je nevyhnutnou, ale v žiadnom prípade nie postačujúcou podmienkou účinnosti sankcií. Naopak, je oveľa menej pravdepodobné, že sankcie môžu byť účinné bez toho, aby vyvolali vplyv.

Zakorenená konvenčná múdrosť hovorí, že ekonomické sankcie nefungujú, a že sa zvyčajne neuplatňujú ako politika, ale ako náhrada za skutočnú politiku. Zároveň je však v súčasnosti používanie sankcií v medzinárodných vzťahoch na vzostupe, ako ešte nikdy, predtým sankcie neboli medzi politikmi také populárne (Kirshner, 2002).

S týmto tvrdením by súhlasil aj Pape (1997), ktorý vo svojom článku „*Economic sanctions do not work*“ – „Ekonomické sankcie nefungujú“ v ktorom prehodnotil tvrdenia Hufbuera s kolektívom o úspešnosti nimi pozorovaných sankcií. Tvrdí, že zo 115 pozorovaných prípadov sankcií môže byť len 5 z nich považovaných za úspešných; nie 40, ako tvrdil Hufbauer et. al. Preto si myslí, že svet by sa musel zásadne zmeniť, aby sa sankcie mohli stať alternatívou vojenskej sily.

Hufbauer et. al. (2007) hodnotia výrok „*sankcie nikdy nefungujú*“ rôznymi argumentmi a tvrdia, že výrok je preukázateľne chybný. Po prvé sú sankcie veľmi obmedzeným nástrojom na dosahovanie zahranično-politických cieľov a závisia na tom, ako silno im vedia cieľové krajiny odolávať. Niekedy bezpečnostné, politické, hospodárske alebo iné náklady na podrobenie sa sankciám môžu byť pre cieľovú krajinu jednoducho vyššie ako bolesť, ktorú spôsobia sankcie. V iných situáciách, predovšetkým, keď sú sankcie cielené na malé štáty a ide o mierne politické ciele, sankcie pomohli zmeniť zahranično-politické správanie. Po druhé niektoré sankcie klasifikujú ako neúspešné vyprodukovať nejaký reálny výsledok alebo zmenu v správaní cieľovej krajiny primárne pre nevyslovený účel (demonštrácia riešenia problému doma pre vlastných občanov, signalizácia nesúhlasu v zahraničí alebo jednoducho potrestanie) a tieto ciele boli plne realizované. Sankcie sa často prijímajú pre domáce politické alebo rečnícke účely. Po tretie sankcie niekedy neuspjú pretože odosielateľské krajiny majú protichodné záujmy a konfliktné ciele v ich celkových vzťahoch s cieľovou krajinou. Rôzne hospodárske a bezpečnostné záujmy odosielateľov s cieľovým štátom komplikujú dohodu

o sankčných balíkoch, čo vedie k nejednoznačným signálom o politickom rozhodnutí a úmysle odosielateľov (Wallenstein, 2005).

Nacionalizmus v štátoch robí ľudí ochotných vydržať pomerný trest, resp. zníženie kvality života, akoby sa mali vzdať svojich národnoštátnych záujmov. Štáty v donucovacích sporoch akceptujú vyššie náklady, vrátane utrpenia civilného obyvateľstva aby dosiahli svoje ciele (Pape, 1997).

Aj keby v budúcnosti výskumy dokázali, že sankcie môžu dosiahnuť zahraničnopolitické ciele, také sankcie nebudú až tak liberálnou alternatívou vojenskej intervencie. Sankcie často spôsobujú ľudské straty bez ohľadu na to, či sú úspešné, alebo nie. Príkladom je vyše 560 000 Irackých detí zahynutých v dôsledku sankcií uvalených Bezpečnostnou radou OSN v porovnaní s 40 000 vojenskými a 5 000 civilnými stratami v čase vojny. Sankcie pravdepodobne nedosiahnu zásadný zahraničnopolitický cieľ a preto nie je dôvod nepoužiť ekonomický tlak spolu s vojenskou silou.

Hufbauer et. al. (2007) odporúčajú ako by sa mali sankcie používať aby boli efektívnejšie:

- 1) **Neodhrýzaj viac, ako si schopný zožúť.** Z pozorovaných 62 prípadov z veľkými politickými cieľmi bolo úspešných 19 a to predstavuje 30 %.
- 2) **Priatelia sa skôr podriadia ako protivníci.** Ekonomické sankcie sú najefektívnejšie, keď sú smerované na partnerské krajiny a blízkych obchodných partnerov. Tieto krajiny majú viac toho čo stratiť aj diplomaticky aj hospodársky ako krajiny s ktorými má odosielateľ limitované alebo nepriateľské vzťahy.
- 3) **Dávaj si pozor na autokratické režimy.** Je ťažké šikanovať tyrana s ekonomickými opatreniami. Dôkazy z pozorovaných prípadov napovedajú, že demokratické režimy sú viac ovplyvniteľné ekonomickým tlakom na rozdiel od autokratických; ekonomická slabosť alebo politická nestabilita v cieľovej krajine ju môže stále robiť viac zraniteľnou.
- 4) **Zabi kladivom, nepriťahuj skrutku.** Relatívne malé sankcie môžu slúžiť na symbolické účely, ale ak je cieľ meniť politiku alebo správanie cieľovej krajiny, ekonomické náklady uvalené sankciami majú význam. Podľa skúmania prípadov mali úspešné sankcie dvakrát vyššie ekonomické náklady ako neúspešné sankcie.

- 5) **Viac nie je nevyhnutne lepšie.** Veľká koalícia štátov neprivádza nevyhnutne sankcie k úspechu. Medzinárodná podpora sankčnej politiky môže posilniť politické signály a ekonomické varovania, ale rovnako môže poškodiť šance oslabením rozsahu a dosahu bežných sankcií v procese rozhodovania odosielateľov. Vo všeobecnosti, čím väčšie množstvo krajín je potrebné na implementovanie sankcií a čím dlhšie sú sankcie účinné, tým je väčšia námaha udržať koalíciu efektívnu. Na druhú stranu vo vysokých zahranično-politických cieľoch je zahraničná spolupráca užitočná v troch funkciách: zvýšenie morálneho nátlaku, pomoc izolovania cieľovej krajiny z medzinárodnej komunity psychologicky aj hospodársky a predísť zahraničnému odporu a tým minimalizovať rozpad v rámci aliancie.
- 6) **Zvoľ správny nástroj na prácu.** Vo veľa prípadoch po sankciách prijali štáty za účelom dosiahnutia cieľa silnejšie zbrane aj keď kompetentní už skôr videli, že slabšie opatrenia nebudú účinné.
- 7) **Nebud' lakomec alebo márnotratník.** Odosielatelia musia nájsť správnu mieru u domácich občanov (a spojencov) v očakávaných benefitoch; inak spoločenská podpora sankcií veľmi rýchlo klesne. Rovnako sa nesmú až tak zaoberať minimalizáciou vlastných nákladov, ktoré znehodnotia celkový význam sankcií.

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Primárnym cieľom bakalárskej práce je preskúmať problematiku medzinárodných sankcií, poukázať na ich praktickú aplikáciu na príklade Ruskej federácie a zhodnotiť ich účelnosť v kontexte aplikačných poznatkov.

Pri riešení bakalárskej práce boli stanovené sekundárne ciele, ktoré napomáhajú k riešeniu primárneho cieľa:

- 1) Vymedziť teoretické poznatky o problematike medzinárodných sankcií, definovanie ich foriem a funkcií,
- 2) Identifikovanie rusko-ukrajinského konfliktu, smerujúceho k uvaleniu sankcií vo vzťahu k Ruskej federácii od roku 2014,
- 3) Poukázať na genézu uplatňovania sankcií Európskej únie vo vzťahu k Ruskej federácii,
- 4) Zhodnotiť predmetné sankcie v kontexte nadobudnutých teoretických poznatkov,
- 5) Poukázať na možné perspektívy ďalšieho smerovania.

V bakalárskej práci boli využité všeobecné a špecifické metódy práce. Abstrakcia, pomocou, ktorej sme vyčlenili podstatné skutočnosti z naštudovaných materiálov. Analýzou sme rozložili zložité ekonomické skutočnosti na jednotlivé časti, aby sme mohli vytvoriť podmienky na ich lepšie porozumenie. Syntézou sme spájali časti, vzťahy a súvislosti do jedného celku pre lepšie poznanie štruktúry a vzájomných vzťahov jednotlivých javov. Indukciou sme z jednotlivých faktov prichádzali k všeobecným tvrdeniam a odvodzovali sme si závery. Použili sme aj dedukciu keď sme všeobecné tvrdenia aplikovali na konkrétne situácie a odvodili z nich možné logické dôsledky. Komparáciou sme skúmali zhody a rozdiely medzi skúmanými javmi. Na základe zistenia zhody niektorých vlastností sme analógiou prichádzali k ďalším záverom. K uvádzaniu príkladov sme použili metódu konkretizácie.

Primárnym zdrojom informácií boli zahraničné a domáce vedecké monografie, zahraničné a domáce vedecké články, zborníky z konferencií a iné. Zdrojom údajov boli databázy Európskeho štatistického úradu Eurostat, Ruskej centrálnej banky a svetovej banky.

3 Výsledky práce

Z Ruskej federácie sa v geopolitickom význame z nádejného strategického partnera stala pre Európsku úniu strategická výzva. V roku 1994 podpísala **Európska únia a Ruská federácia dohodu o partnerstve a spolupráci**, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1997 a je právnym rámcom spolupráce rámcom dodnes. Dohoda zahŕňala okrem iného aj pravidelný bilaterálny samit dvakrát ročne. Obidve strany začali rokovať o novej zmluve o strategickej spolupráci. Zmenila to však vojna v Gruzínsku v roku 2008, ktorá vypukla dva mesiace po nádejnom rokovaní. Vojna však len zdôraznila rastúce rozdiely medzi dvomi stranami. Rozdiely sa prehĺbili a dostali do popredia znovu v roku 2013, keď Ukrajina dostala ponuku podpísať asociačnú dohodu s Európskou úniou, čo v krajine vyvolalo nepokoje a následne na začiatku roku 2014 to viedlo k anexii polostrova Krym Ruskou federáciou (Fritz, 2017).

Reakcia Európskej únie na situáciu v Gruzínsku v roku 2008 nešla ďalej ako vyjadrenie znepokojenia a pozastavenie rokovania o novej bilaterálnej dohode. Situácia na Ukrajine v roku 2014 si vyžiadala revíziu zahraničnej politiky Európskej únie voči Rusku. Prvé sankcie nasledovali po anexii Krymu v marci 2014. Zo začiatku išlo o individuálne sankcie vo forme zmrazenia aktív a zákazu víz zamerané na ruské elity, ukrajinských separatistov a organizácie s nimi spojené.

Keďže situácia uviazla na mŕtvom bode podpísaním dvoch Minských dohôd v septembri 2014 a februári 2015 sankcie EÚ sa ustálili na pravidelnom predlžovaní v intervale pol roka alebo roka. Ďalšie reštriktívne opatrenia prijala Európska únia len po oficiálnom uznaní separatistických republík vo februári 2022 a následnom vojenskom napadnutí Ukrajiny.

Výsledky práce prezentujú prehľad reštriktívnych opatrení zavedených Európskou úniou od roku 2014 vo vzťahu k Ruskej federácií a ich protiopatrení, poukazujú na dôsledky sankcií a perspektívy ďalšieho smerovania.

3.1 Reštriktívne opatrenia Európskej únie

Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky rozdeľuje sankcie Európskej únie uvalené na Ruskú federáciu do šiestich skupín.

1. Diplomatické opatrenia

V roku 2014, ako sme spomenuli aj skôr boli zrušené pravidelné samity EÚ – Rusko, rovnako aj jednania a rozhovory o záležitostiach týkajúcich sa víz a novej dohody medzi aktérmi. Rusko bolo vylúčené aj z formátu G8 a samit sa nekonal 4. – 5. júna 2014 v Soči, ale už ako formát G7 v Bruseli, odvtedy sa pokračuje bez účasti Ruskej federácie. Európske sankcie zasiahli aj proces vstupu Ruska do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) a tiež Medzinárodnú agentúru pre energiu (IEA). Európska únia zasiahla aj voči predstaviteľom diplomacie, ďalším úradníkom a podnikateľom, ktorí nemôžu využívať ustanovenia o zjednodušení vízového režimu, čo im umožňovalo privilegovaný vstup do Európskej únie. Toto obmedzenie ale nemá vplyv na bežných občanov.

2. Individuálne reštriktívne opatrenia

Zahŕňajú zmrazenie aktív a zákaz cestovania, ktoré sa týkajú 1175 osôb a 101 subjektov dôvodu ich konania alebo podieľania sa na akciách, ktoré narušajú bezpečnosť, územnú celistvosť, nezávislosť a zvrchovanosť Ukrajiny. Zoznam osôb, ktoré čelia reštrikciám sa neustále prehodnocuje a Rada Európskej únie ho pravidelne obnovuje

3. Obmedzenia týkajúce sa hospodárskych vzťahov s polostrovom Krym a samozvanými republikami v Doneckej a Luhanskej oblasti

Sankcie týkajúce sa polostrova Krym boli zavedené ako reakcia na porušenie medzinárodného práva anexiou tohto územia Ruskou federáciou. Uplatňujú sa na štátnych príslušníkov EÚ a spoločnosti so sídlom v EÚ. Sú obmedzené na územie polostrova. Tieto opatrenia obsahujú zákaz dovozu tovaru, obmedzenia, ktoré sa vzťahujú na obchod a investície spojené s určitými hospodárskymi odvetviami a s projektmi v oblasti infraštruktúry,

zákaz vývozu určitého tovaru a technológií a zákaz poskytovať služby cestovného ruchu. Rovnako sa reštriktívne opatrenia týkajú aj území Doneckej a Luhanskej oblasti, ktoré nie sú kontrolované Ukrajinskou vládou.

4. Sektorové hospodárske sankcie

Prvé sektorové hospodárske sankcie zaviedla Európska únia už v júli a septembri 2014, boli zamerané na obchod s Ruskou federáciou v konkrétnych odvetviach. Ako sme už vyššie spomenuli, stalo sa predlžovanie sankcií pre úniu rutinou, každý pol alebo celý rok.

Do februára 2022 boli zavedené tieto reštriktívne opatrenia: Pre vybrané ruské banky a spoločnosti sa obmedzil prístup na primárne a sekundárne kapitálové trhy; uložil sa zákaz dovozu a vývozu v zbrojárskom odvetví; rovnako sa zakázal vývoz tovarov a služieb s dvojakým použitím na vojenské účely alebo pre vojenských koncových užívateľov v Rusku a obmedzil sa prístup Ruskej federácie k vybraným citlivým technológiám a službám, ktoré sa môžu použiť na ťažbu a prieskum ropných ložísk. Od februára 2022 prijala Európska únia prísnejšie opatrenia, ktoré su zobrazené v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Prehľad sektorových sankcií uvalených na Rusko po februári 2022

Finančné obmedzenia	Prístup na kapitálové a finančné trhy
	Transakcie s ruskou centrálnou bankou
	Financovanie obchodovania a investície
	Vylúčenie určitých bánk zo systému SWIFT
	Zákaz transakcií pre 4 ruské banky (23% trhového podielu)
	Zákaz finančnej podpory pre ruské verejné orgány
	Zákaz účasti ruských spoločností na verejných obstarávaníach v EÚ

Obchodné obmedzenia	Zákaz importu uhlia a určitých tovarov z ocele a železa
	Zákaz vývozu technológií a tovarov spojených s rafináciou ropy, letectvom, vesmírnym priemyslom, vojenským priemyslom, námornou navigáciou a rádiokomunikáciou
	Zákaz vývozu položiek s dvojakým použitím
	Zákaz vývozu luxusných tovarov
Dopravné obmedzenia	Zákaz vstupu pre ruské plavidlá do prístavov EÚ
	Zákaz vstupu do vzdušného priestoru a na letiská EÚ pre ruských dopravcov
	Zákaz pre prevádzkovateľov cestnej dopravy

Zdroj: Vlastné spracovanie z informácií MH SR

5. Sankcie voči médiám

Európska únia schválila pozastavenie vysielacej činnosti médií Sputnik a Russia Today 2. marca 2022 a 3. júna k týmto médiám ešte pridala Rossiya RTR, Rossiya 24 a TV Centre International. Sankcie budú uplatňované až dokým Ruská federácia a jej pridružené médiá neprestanú vyrábať dezinformačné správy, aktivity a akcie s úmyslom manipulácie s informáciami a namierené proti Európskej únii a jej členským štátom. Uvedené médiá sú pod priamou alebo nepriamou kontrolou ruských štátnych orgánov a zohrávajú významnú propagačnú úlohu v presadzovaní a podporovaní vojenskej agresie voči Ukrajine a v destabilizácii susedných krajín.

6. Obmedzenia ohľadom širšej hospodárskej spolupráce

V oblasti širšej hospodárskej spolupráce boli zavedené sankcie v júli 2014: Európska investičná banka (EIB) prestala podpisovať nové finančné operácie v Ruskej federácii; členské štáty prostredníctvom Rady riaditeľov Európskej banky pre obnovu a rozvoj (EBOR) sa dohodli na koordinácii svojich pozícií a tiež pozastavili financovanie nových operácií; členské štáty

prehodnotili vykonávanie bilaterálnych regionálnych programov spolupráce Únie s Ruskom a dohodli sa na pozastavení niektorých programov. V marci 2022 pri príčine vojenskej agresie na Ukrajine bola Ruská federácia pozbavená uplatňovania doložky najvyšších výhod voči Ruskej federácii zo strany viacerých členských štátov Svetovej obchodnej organizácie (WTO).

3.1.1 Chronologický prehľad sankcií od roku 2022

Členské štáty európskej únie prijímali sankcie od februára 2022 vo viacerých balíkoch a postupne pridávali účinnosť na ďalšie sektory, entity a individuálne osoby. Opatrenia boli prijímané Radou aktualizáciou Nariadenia č. 833/2014 z 31. júla 2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine a vykonávacími nariadeniami Rady a Komisie odvolávajúce sa na príslušné schválené nariadenia.

1. Sankčný balík, 23. februára 2022

Tento balík bol schválený na základe podpísania dekrétu prezidentom Ruskej federácie, ktorým uznal nezávislosť a suverenitu Doneckej a Luhanskej oblasti a podporil tak vznik Doneckej a Luhanskej ľudovej republiky.

V oblasti obchodných sankcií prišlo k obmedzeniam obchodu s tovarom a technológiami určených na použitie na separatistických územiach; zákaz služieb v sektore dopravnom, telekomunikačnom, energetickom, ťažobnom a prieskumnom v súvislosti s ropou, zemným plynom a nerastnými surovinami a v sektore služieb cestovného ruchu. Ďalej sa obmedzenie týka tovaru s pôvodom zo separatistických území a poskytovania financovania a poistenia dovozu takéhoto tovaru.

Vo finančnej oblasti prišlo k zákazu financovania ruskej centrálnej banky a subjektov v jej mene konajúcich; ide o zákaz kupovania, predávania, poskytovania investičných služieb, nakladania a pomáhania pri vydávaní prevoditeľných cenných papierov a zákaz uzatvárania dohôd o nových pôžičkách.

EÚ pristúpila aj k individuálnym sankciám na 22 vysoko postavených osôb, na členov vlády, medzi nimi aj minister obrany a hospodárstva, predstavitelia armády, oligarchovia

napojený na režim a šíritelia propagandy, medzi nimi aj známy moderátor Solovjov; ďalej sa sankcie uvalili aj na 4 entity a viac ako 300 poslancov ruského parlamentu, Štátnej Dumy, ktorí hlasovali za návrh uznať separatistické republiky.

2. Sankčný balík, 25. februára 2022

Nasledujúce sankčné balíky vznikli ako reakcia na vojenskú agresiu voči Ukrajine 24. februára 2022. Vo finančnom sektore sa zakázal prístup vybraných ruských bánk a štátnych podnikov na finančný trh Európskej únie. Tiež prišlo k obmedzeniu toku financií z Ruska do EÚ obmedzením vkladov ruských občanov (nad 100 tis. €) a vedenie účtov občanom Ruskej federácie u centrálnych depozitárov cenných papierov. V energetickom sektore sa zakázal vývoz technológií na spracovanie ropy v ruských rafinériách na normu EURO 6. Dopravný sektor dostal obmedzenie vývozu komponentov na lietadlá, údržbu a súvisiace technológie. Prišlo aj k obmedzeniu exportu ďalších tovarov a technológií dvojitého použitia aj k obmedzeniu financovania exportu. Zrušili sa bezvízové vstupy pre držiteľov diplomatických a služobných pasov. Individuálne sankcie sa rozšírili o ďalších predstaviteľov a to prezidenta Ruskej federácie Putina, ministra zahraničných vecí Lavrova, zvyšných predstaviteľov bezpečnostnej rady, zostávajúcich poslancov Štátnej Dumy a dvoch zvláštnych predstaviteľov prezidenta Ruskej federácie.

3. Sankčný balík, 28. februára 2022

Opatrenia tretieho balíku sa uplatňovali postupne. Najskôr prišlo k uzatvoreniu vzdušného priestoru Únie, čo znamená zamietnutie povolenia pristáť, vzlietnuť a preletieť všetkým lietadlám prevádzkovaným Ruskými leteckými spoločnosťami. Rovnako prišlo aj k zákazu všetkých transakcií s ruskou centrálnou bankou a obohatil sa zoznam individuálnych sankcií zameraných na 26 ruských oligarchov vrátane hovorcu ruského prezidenta Peskova.

Rozširujúca časť tretieho balíka nadobudla účinnosť 1. a 2. marca, keď prišlo k dohode na odpojení 7 ruských bánk od platobného systému SWIFT (10 dní od nadobudnutia účinnosti); prišlo aj k zákazu investovania, participovania alebo podieľania sa na projektoch

spolufinancovaných Ruským fondom priamych investícií a dohodol sa aj zákaz predávať, dodávať, prevádzať a vyvážať eurobankovky do Ruska. Propagandistické médiá Russia Today a Sputnik dostali zákaz vysielania a šírenia obsahu v Európskej únii.

Ďalšie rozšírenie 3. balíku sankcií prišlo 10. marca a to o sektorové sankcie zakazujúce vývoz námorného vybavenia a technológií z EÚ do Ruska, spresnenie pojmu „prevoditeľné cenné papiere“, medzi ktoré boli doplnené aj cenné papiere vo forme kryptoaktív obchodovateľných na kapitálovom trhu a zmrazenie aktív ruského námorného registra. Zoznam individuálnych sankcií sa rozšíril tiež, a to o 14 osôb podporujúcich ruskú vládu a 146 členov ruskej bezpečnostnej rady, ktorí hlasovali za uznanie separatistických republík, Luhanskej a Doneckej.

4. Sankčný balík, 15. marca 2022

Prišlo k pozastaveniu záväzkov v rámci WTO vo vzťahu k Rusku, predovšetkým uplatňovaniu doložky najvyšších výhod pre ruské tovary a služby. V oblasti sektorových sankcií došlo k zákazu všetkých transakcií s vybranými ruskými štátnymi podnikmi a úplnému zmrazeniu ich aktív. Ďalej zákaz poskytovania úverových ratingových služieb a zákaz prístupu k všetkým službám súvisiacim s ratingovými činnosťami ruským klientom; zavedenie obchodných reštrikcií v oceľiarstve a železiarstve; zákaz investícií v ruskom energetickom sektore, aj obmedzenie vývozu tovaru, technológií, zariadení a služieb pre ruský energetický priemysel; zákaz exportovať luxusné tovary. Individuálne sankcie boli rozšírené o 24 subjektov vrátane oligarchov blízkych režimu, 9 firiem dodávajúcich vojenský materiál a poskytujúcich logistiku aj osoby zainteresované v šírení propagandy a dezinformácií.

5. Sankčný balík, 8. apríla 2022

Impulzom tohto balíku boli udalosti v Irpini, Buči a Borod'anke, kde sa našli mŕtve telá civilistov po ústupe ruských vojsk. Sektorové sankcie sa rozšírili o zákaz dovozu uhlia z Ruskej federácie, úplný zákaz transakcií pre štyri ruské banky, ktoré predstavujú 23% trhu; dopravné obmedzenia sa rozšírili o námornú prepravu – zákaz vstupu ruských plavidiel a plavidiel prevádzkovaných Ruskom do prístavov EÚ a cestnú prepravu – zákaz činnosti

pre prevádzkovateľov; zákaz účasti na verejných obstarávaníach pre ruské spoločnosti v členských štátoch EÚ a vylúčenie európskej alebo národnej finančnej podpory; rozšírený zoznam individuálnych sankcií o ďalšie fyzické a právnické osoby.

6. Sankčný balík, 3. júna 2022

Šiesty balík prehĺbil sektorové sankcie o zákaz dovozu všetkej ruskej ropy a ropných výrobkov námornou dopravou, čo sa vzťahuje na 90% dovozu ropy z Ruska do EÚ, zároveň boli schválené prechodné obdobia kvôli prispôsobeniu príslušných odvetví a svetových trhov. Dočasná výnimka platí aj pre potrubnú prepravu ropy do EÚ s úmyslom sa úplne od jej dodávok odstrihnúť. Ďalšie obmedzenia sa týkajú vývozu niektorých chemikálií potenciálne použiteľných na výrobu chemických zbraní; služieb v oblasti prepravy ropy; opatrenia v oblasti poskytovania finančných služieb a služieb pre podniky; odpojenie najväčšej ruskej banky Sberbank od platobného systému SWIFT. Zákaz vysielania pre ďalšie tri ruské štátne médiá v akejkoľvek forme. Rozšírený bol aj zoznam pre vývoz zakázaných pokročilých technológií o ďalšie chemikálie, ktoré je možné použiť na výrobu chemických zbraní. Na zoznam individuálnych sankcií boli pridané fyzické a právnické osoby spojené s ruským vojenským a priemyselným odvetvím (elektronika, zbrane, komunikácia, lodenice, inžinierstvo a vedecký výskum).

3.1.2 Odvetné opatrenia Ruskej federácie

V roku 2014 Ruská federácia ako odvetné opatrenia zakázala import ovocia, zeleniny, mäsa, rýb, morských plodov a mliečnych produktov. Stále povolené sú naopak cereálie, oleje, cukor, víno, liehoviny a produkty používané na výrobu detských pokrmov.

Ruská federácia opätovoľovala aj cestovné zákazy ale v 2014 bez zoznamu dotknutých osôb; v máji 2015 sa vláda nakoniec dohodla na zverejnení mien osôb, ktorých sa týka delegácia Únie v Moskve. Napriek požiadavke Ruskej strany, aby zoznam ostal dôverný, bol neskôr zverejnený fínskym hlásateľom správ s menami 89 európskych politikov a vojenských veliteľov.

V januári 2022 Rusko oznámilo ďalší zoznam osôb bez toho aby zoznam mien zverejnilo; podľa všetkého sa majú týkať predstaviteľov členských štátov a inštitúcií (Russel,

2022). V tlačovom vyhlásení ministerstva zahraničných vecí Ruskej federácie z 28. januára 2022 je spomenuté aj varovanie pred používaním jednostranných obmedzení, čo je podľa tvrdenia ruskej strany v rozpore s medzinárodným právom a vyhradzuje si právo na odvetné kroky. Tlačové vyhlásenie ako reakcia na sankcie EÚ z 31. marca 2022 znovu obsahovalo výrok „ruská strana výrazne rozširuje zoznam predstaviteľov členských štátov a inštitúcií EÚ“, a uvedené ďalej bolo, že „Obmedzenia sa týkajú najvyššieho vedenia EÚ, niekoľkých európskych komisárov a šéfov vojenských orgánov EÚ, ako aj drvivej väčšiny poslancov Európskeho parlamentu, ktorí presadzujú protiruskú politiku.“ Pre verejnosť zoznam dotknutých osôb nebol publikovaný na rozdiel od reštrikcií voči občanom a predstaviteľom Spojených štátov amerických. Uvedený zoznam je dostupný k nahliadnutiu na webovej stránke ministerstva zahraničných vecí Ruskej federácie.

Ruská federácia prijala zoznam takzvaných „nepriateľských štátov“, medzi ktoré zaradila aj všetky krajiny Európskej únie a začala voči nim uplatňovať nasledujúce reštrikcie.

Vláda prikázala ruským dlžníkom splácať svoje veľké dlhy (presahujúce 10 mil. rubľov, približne 80 000 amerických dolárov) neruským veriteľom so sídlom v „nepriateľských štátoch“ v ruských rubľoch namiesto inej platnej meny, podľa oficiálnej burzy s použitím kurzu ruskej centrálnej banky k prvému dňu príslušného mesiaca. Nákupcovia zemného plynu pochádzajúci z „nepriateľských štátov“ sú povinní platiť odoberaný plyn v ruských rubľoch. Nedodržanie požiadavky môže viesť k zastaveniu dodávok. Pridáva sa aj špeciálny platobný postup, keď si nákupca musí vytvoriť účty v Gazprombank v ruských rubľoch aj v inej mene ako rubel a najprv zaplatiť za plyn v danej mene, ktorú potom Gazprombank predáva na Moskovskej burze za rubele, ktoré sú potom pripísané na účet kupujúceho a následne je zaplatená pohľadávka predajcovi plynu. Ruskí rezidenti majú zakázané bez predchádzajúceho súhlasu vládnej komisie pre kontrolu zahraničných investícií vykonávať nasledujúce transakcie s cudzincami so sídlom v „nepriateľských štátoch“ a osobami kontrolovanými týmito cudzincami: poskytovanie pôžičiek v rubľoch, prevod vlastníctva cenných papierov a prevod vlastníctva nehnuteľností. Majiteľom patentov k vynálezom, úžitkových vzorov alebo priemyselných vzorov zo sankcionovaných štátov má kompenzácia za použitie ich vynálezu predstavovať 0 percent skutočných výnosov z výroby a predaja tovaru, vykonania prác a poskytovania služieb. Prevody peňazí z ruských účtov nerezidentov z krajín, ktoré sankcionovali Rusko boli na šesť mesiacov pozastavené. Spoločnosti z „nepriateľských štátov“

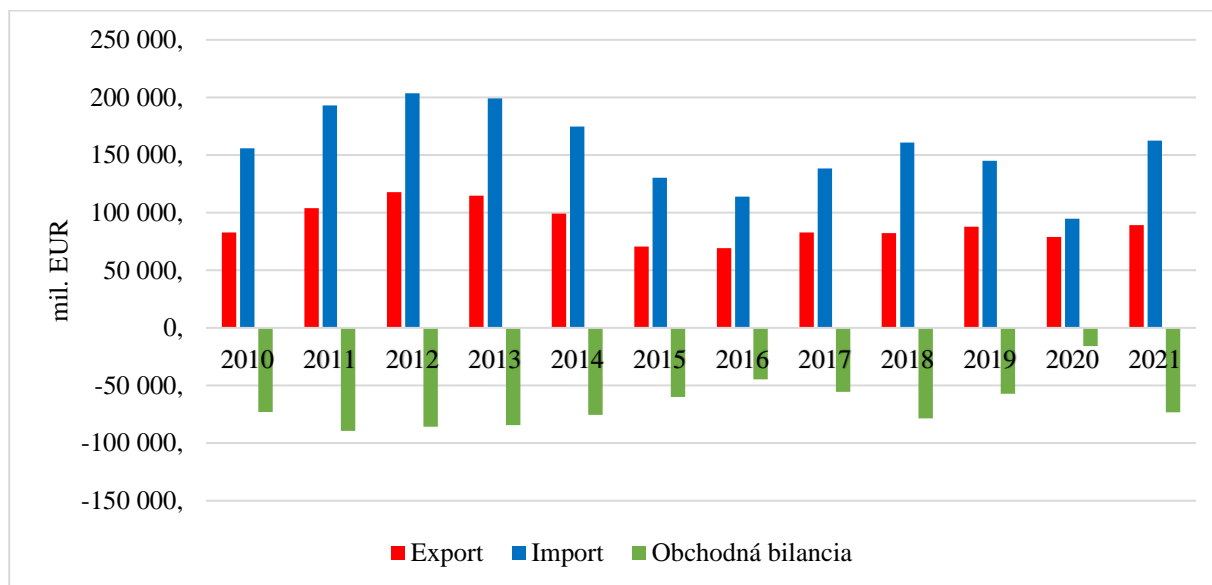
dostali zákaz nakupovať akúkoľvek menu okrem rubľa. Ruské spoločnosti, ktoré podliehajú sankciám sa môžu zdržať zverejňovania informácií o svojich činnostiach verejného obstarávania a ich dodávateľoch. Do 31. decembra 2022 sa umožňuje ruským bankám zdržať sa zverejňovania určitých informácií, aby sa vyhli sankciám, najmä ide o vlastnícku a kontrolnú štruktúru, členov riadiacich orgánov a iných úradníkov. Do konca roku 2022 majú ruské poisťovne zákaz uzatvárania zmlúv s poisťovňami a zaisťovňami a poisťovacími maklérmi z „nepriateľských štátov“. Rusko tiež prijalo individuálne sankcie voči čelným predstaviteľom „nepriateľských štátov“, ktorým zakázalo vstup na územie.

Rusko prijalo aj ďalšie protopatrenia nie špecificky zamerané na krajiny, ktoré uvalili sankcie, ale na zmiernenie dopadov sankcií na ekonomiku. Makléri majú zakázané predávať cenné papiere neruských spoločností. Ruskí obyvatelia majú zakázané v zahraničí vkladať na svoje účty v bankách nerubľové meny, prevádzať peniaze pomocou neruských elektronických platobných služieb bez otvorenia účtu a prevádzať nerubľovú menu akýmkoľvek nerezidentom na základe úverových zmlúv. Ruskí rezidenti obchodujúci na zahraničných trhoch sú povinní predať 80 % nerubľovej meny prijatej v zahraničnoobchodných kontraktach počínajúc 28. februárom 2022; nerubľová mena musí byť predaná do troch pracovných dní od prijatia platby a toto opatrenie sa aplikuje aj retroaktívne až do 1. januára 2022. Export hotovosti v nerubľovej mene nad hodnotu 10 000 amerických dolárov sa zakazuje. Zakázané sú aj výbery hotovostí v nerubľových menách nad hodnotu 10 000 dolárov, hotovostné výbery nad túto hodnotu môžu byť vybrané len v rubľoch, pre podnikateľov sa uplatňuje limit 5 000 dolárov a cudzincom je zakázané vyberať hotovosť v cudzích menách. Do konca roku 2022 platí pre ruských rezidentov zákaz vyplácať podiely v akýchkoľvek nerezidenčných spoločnostiach alebo uskutočňovať platby voči akýmkoľvek nerezidentom na základe dohôd o spoločnom podnikaní, pokiaľ nezískajú povolenie od Ruskej banky. Reštriktívne opatrenia sa uplatňujú aj formou kriminalizácie nasledujúcich činností; rozširovanie „falošných správ“ o vojenských operáciách v zahraničí, verejná diskreditácia činností Ruskej federácie v zahraničí a vyzývanie na zavedenie sankcií voči Rusku alebo jej štátnym príslušníkom. Sankcie neobišli ani médiá, podobne ako v Európskej únii, dozorný orgán pre médiá Roskomnadzor zakázal nezávislé domáce médiá a médiá spojené s krajinami, ktoré uvalili na Rusko sankcie; zákaz sa vzťahuje aj na sociálne siete Facebook, Instagram a Twitter. Ruský okresný súd dokonca vyhlásil spoločnosť Meta za „extrémistickú organizáciu“ (Russia strikes back – countersanctions, 2022).

3.2 Dopad uvalených sankcií medzi rokmi 2014 – 2021

Sankcie uvalené Európskou úniou v predmetnom období boli predovšetkým individuálneho charakteru zmrazenia aktív a zákazu vstupu na územia členských štátov, tiež boli prijaté sektorové obmedzenia v zbrojnej oblasti, tovarov dvojakého použitia a v oblasti energetiky bol zakázaný vývoz technológií.

Graf 1 Vývoj zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v období 2010-2021 (v mil. EUR)

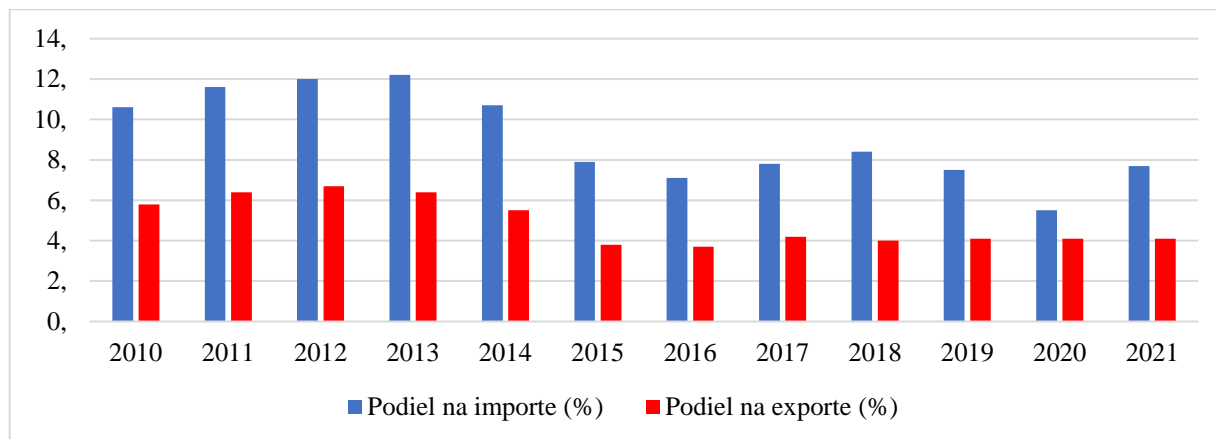

Zdroj: Vlastné spracovanie z dát Eurostat

Vývoj zahraničného obchodu medzi Ruskom a EÚ po vyrúbení prvých sankcií významne poklesol. Import do EÚ klesol postupne z približne 200 mld. EUR v rokoch 2012 a 2013 na hodnotu 113 mld. EUR v roku 2016. Rovnako v prvých rokoch sankcií zaznamenal pokles aj export EÚ smerom do Ruska. Z hodnôt okolo 115 mld. EUR v rokoch 2012 a 2013 klesol na 70 mld. EUR v roku 2016. V importe je to skoro 45% pokles a v exporte je to pokles približne 40% za dobu troch rokov.

Lepšie sa do dá pozorovať na grafe 2 podielu Ruska na obchodných ukazovateľoch EÚ. Kým v roku 2013 tvoril import z Ruskej federácie 12% z celkového importu EÚ, tak v roku 2016 sa dostal až na hodnotu 7%. Export EÚ do Ruska klesol podobne z hodnôt blížiacich sa 7% exportu EÚ v 2013 na hodnoty pod 4%.

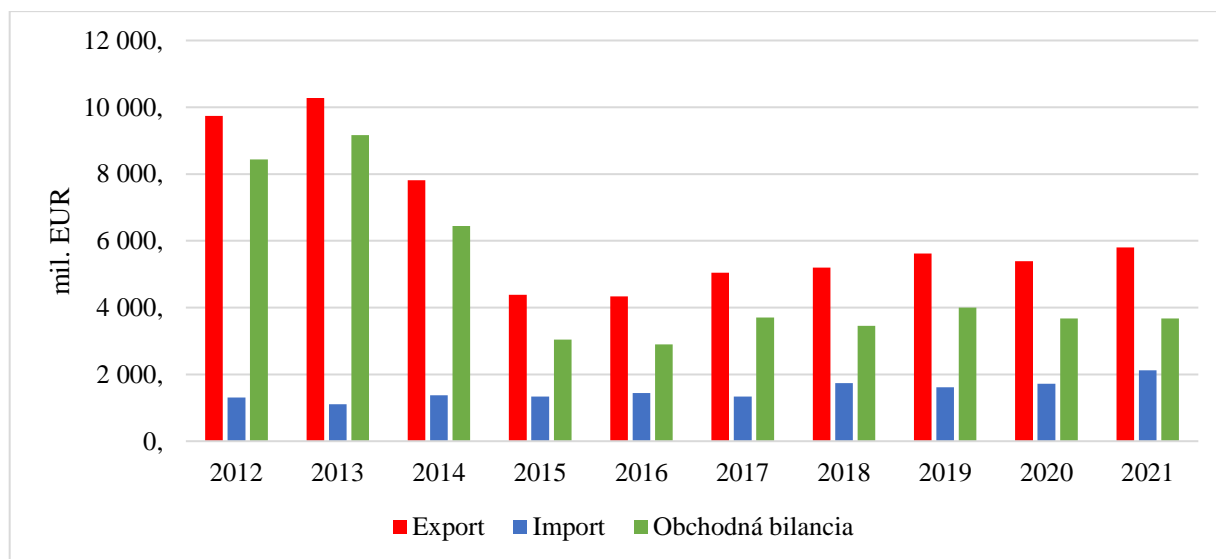
Graf 2 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte Európskej únie v období 2010 – 2021 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie z dát Eurostat

V nasledujúcich rokoch vzájomný obchod stagnoval alebo mierne rástol súvisiac aj so stagnáciou situácie na východnej Ukrajine. Pokles importu v roku 2020 súvisí predovšetkým s pandemiou, ktorá spôsobila ekonomickú recesiu. Vývoj obchodu po prijatí sankcií si ďalej budeme ilustrovať na ukazovateľoch medzinárodného obchodu v jednotlivých kategóriách tovarov podľa medzinárodného systému SITC.

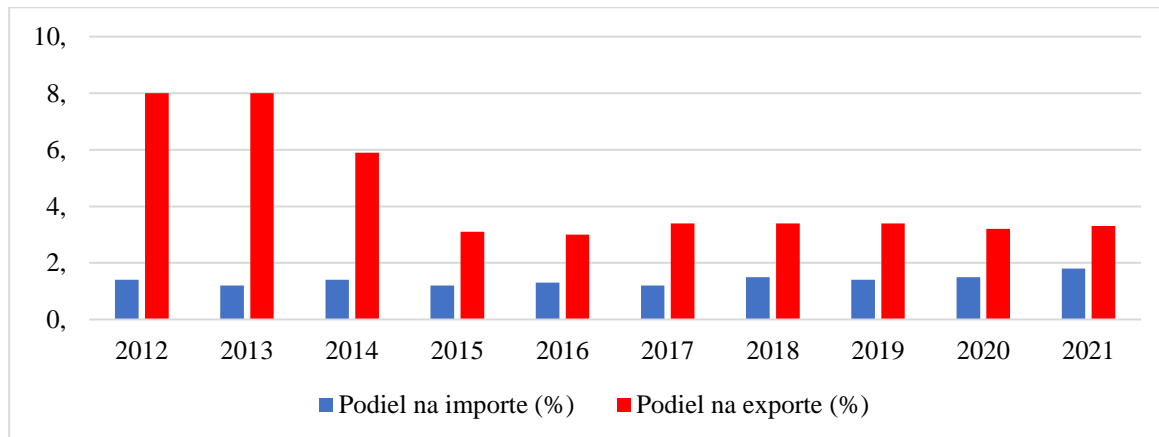
Graf 3 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v potravinách, nápojoch a tabaku SITC 0+1 v období 2012-2021 (v mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie z dát Eurostat

Kategórie SITC 0 a 1 predstavujú potraviny, nápoje a tabak. Na grafoch 3 a 4 vidíme účinok ruských odvetných opatrení, ktoré sa týkali zákazu importu určitých druhov potravín, predovšetkým zeleniny, ovocia a mliečnych produktov. Pokles z 10 mld. EUR importovaných potravín Ruskou federáciou v roku 2013 klesol na niečo viac ako 4 mld. EUR exportovaných potravín do Ruska už v roku 2015, čo je pokles o približne 60% v hodnotovom vyjadrení.

Graf 4 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 0+1 v období 2012-2021 (v %)

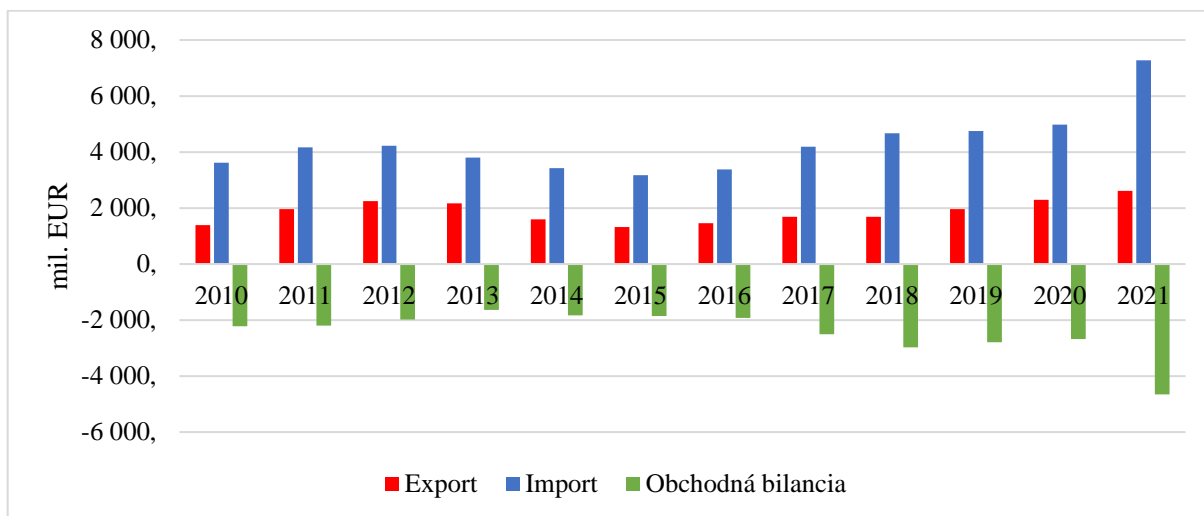

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

V zobrazení tejto hodnoty na celkovom exporte EÚ je to pokles z 8% podielu Ruska v roku 2013 na 3% už v roku 2015. Import z Ruskej federácie v tejto kategórii zásadne turbulencie nezažil, stagnoval na podobných hodnotách, keďže tejto oblasti sa sankcie nedotkli ani z jednej strany.

V kategórii SITC 2 a 4, čo predstavuje surové materiály, oleje a tuky, môžeme pozorovať slabý vplyv sankcií (graf 5). Sankcie na tieto kategórie tovarov necielili.

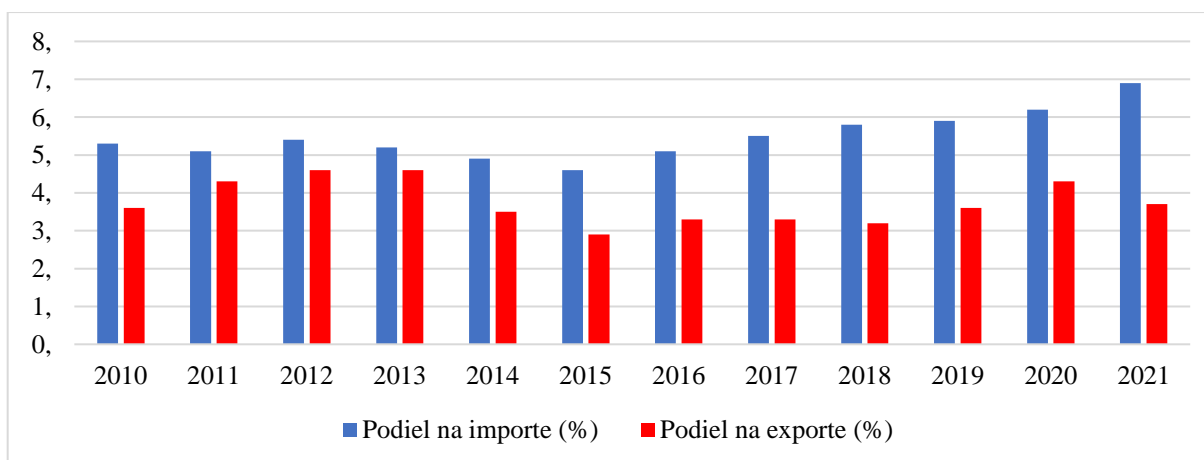
Graf 5 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v surových materiáloch, olejoch a tukoch SITC 2+4 v období 2010-2021 (v mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

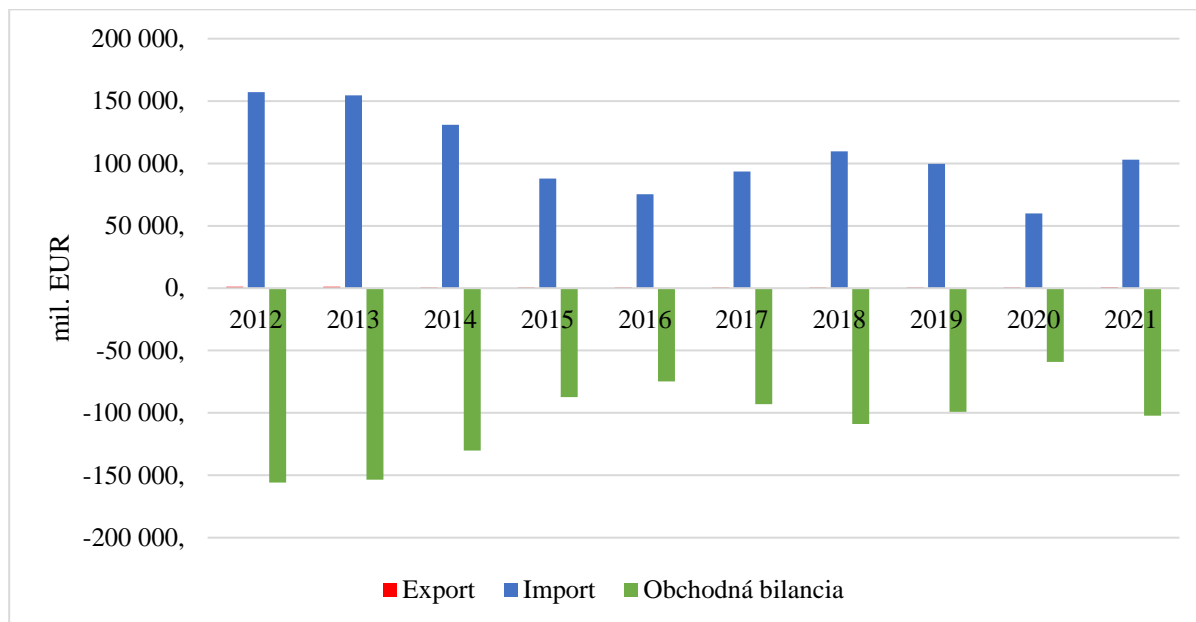
Môžeme pozorovať pokles v dôsledku neistoty a nestability v prvých rokoch uvalenia sankcií, neistota a pokles sa v oboch ukazovateľoch importu aj exportu v nasledujúcich rokoch stabilizovali a hodnoty postupne rástli.

Graf 6 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 2+4 v období 2010-2021 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

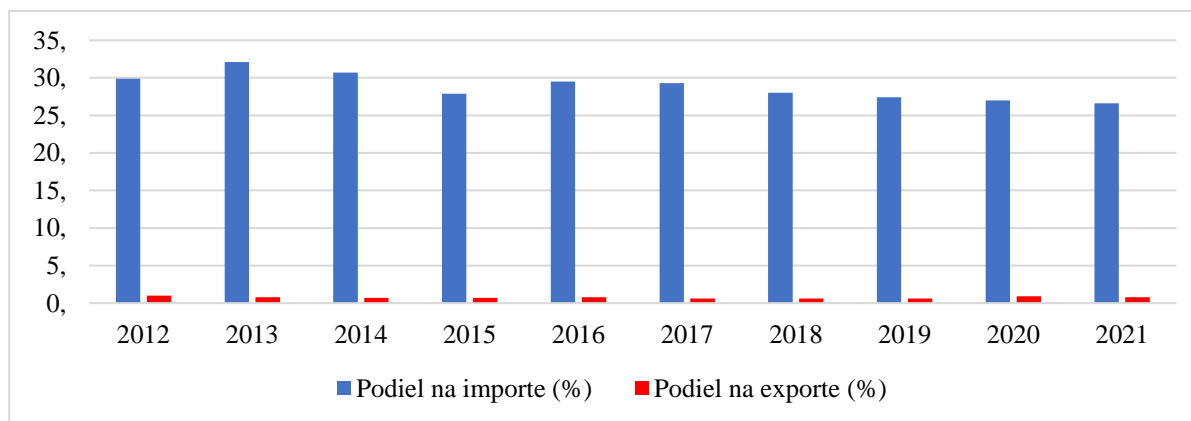
Graf 7 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v nerastných palivách SITC 3 v období 2012-2021 (v mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

Grafy 7 a 8 zobrazujú ukazovatele zahraničného obchodu Európskej únie s Ruskou federáciou v kategórii SITC 3, ktorá označuje nerastné palivá. Z grafov môžeme vyčítať, že podiel Ruskej federácie na importe tejto kategórie tovarov je v EÚ vysoký a v uvedenom období nezaznamenal prudký pokles, keď berieme do úvahy ukazovateľ podielu Ruskej federácie na importe nerastných palív do EÚ.

Graf 8 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 3 v období 2012-2021 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

Pri pohľade na hodnotové vyjadrenie importu môžeme pozorovať pokles importu, čo nesúvisí so sankciami priamo, ale súvisí s cenou obchodovaných tovarov tejto kategórie.

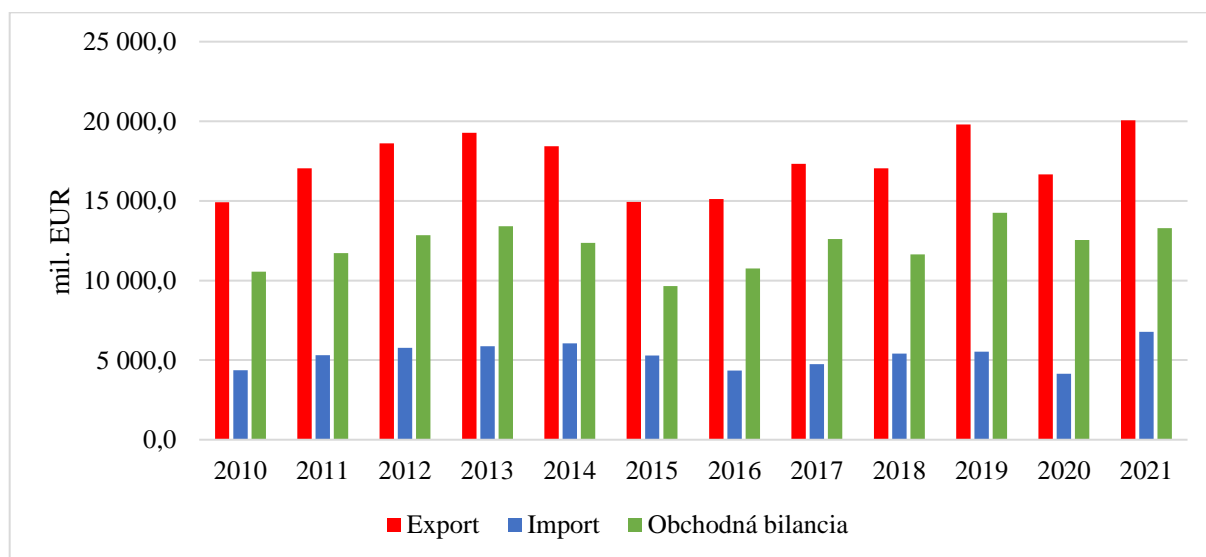
Graf 9 Vývoj ceny ropy Brent v rokoch 2012-2021 (v USD/BBL)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát World Bank

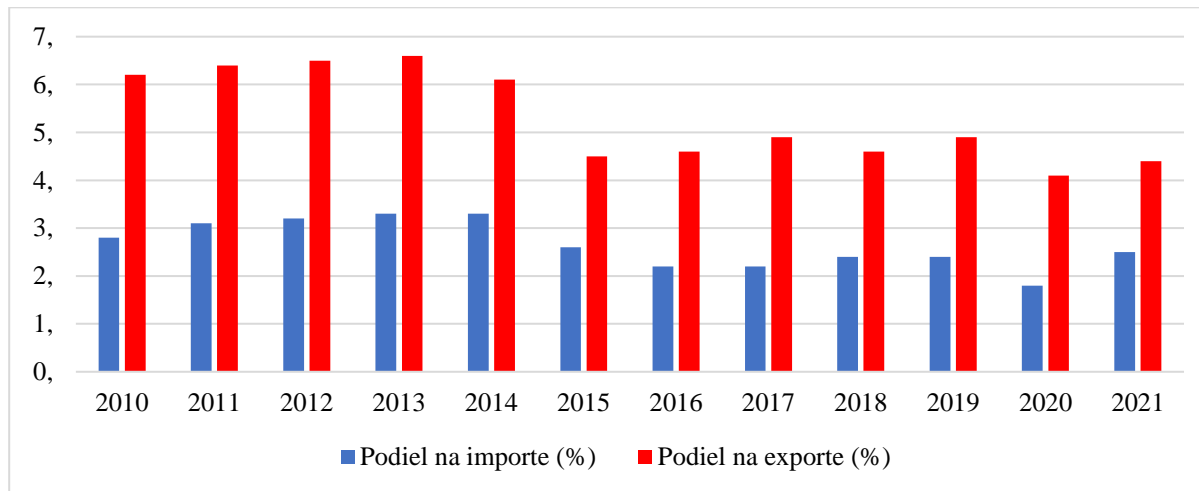
Napríklad na grafe 9 vývoja ceny ropy Brent, od ktorej sa odvíja aj cena ruskej ropy, si môžeme všimnúť podobnú klesajúcu tendenciu v rokoch 2014 – 2016, následne nárast v rokoch 2017-2019, skokový pokles v roku 2020 v dôsledku pandémie a s ňou spojené reťazové ekonomické reakcie a následný rast k predchádzajúcim hodnotám v roku 2021.

Graf 10 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v chemikáliách SITC 5 v období 2010-2021 (v mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

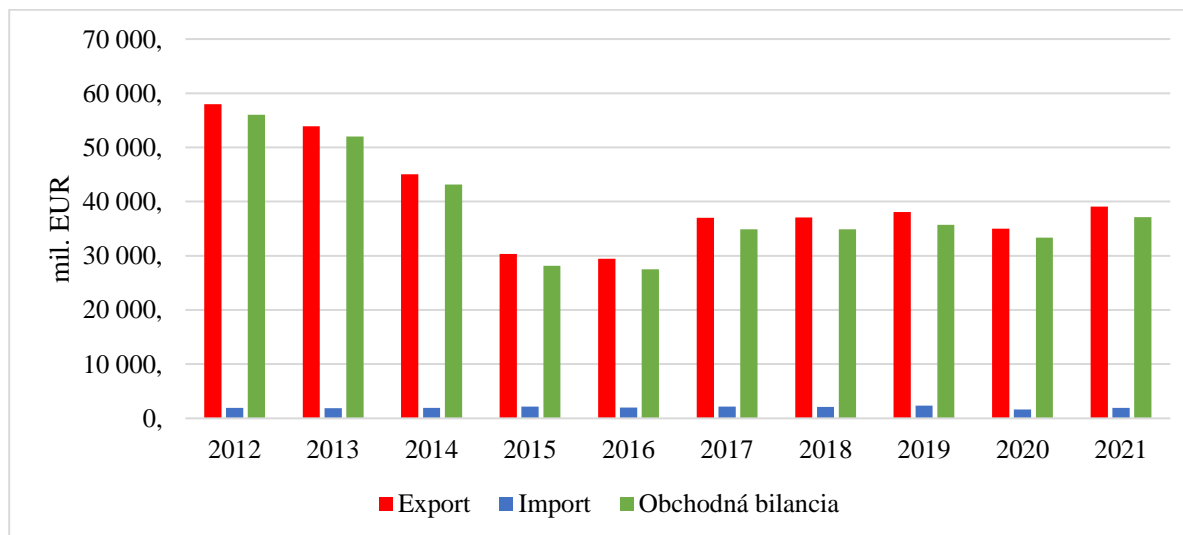
Graf 11 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 5 v období 2010-2021 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

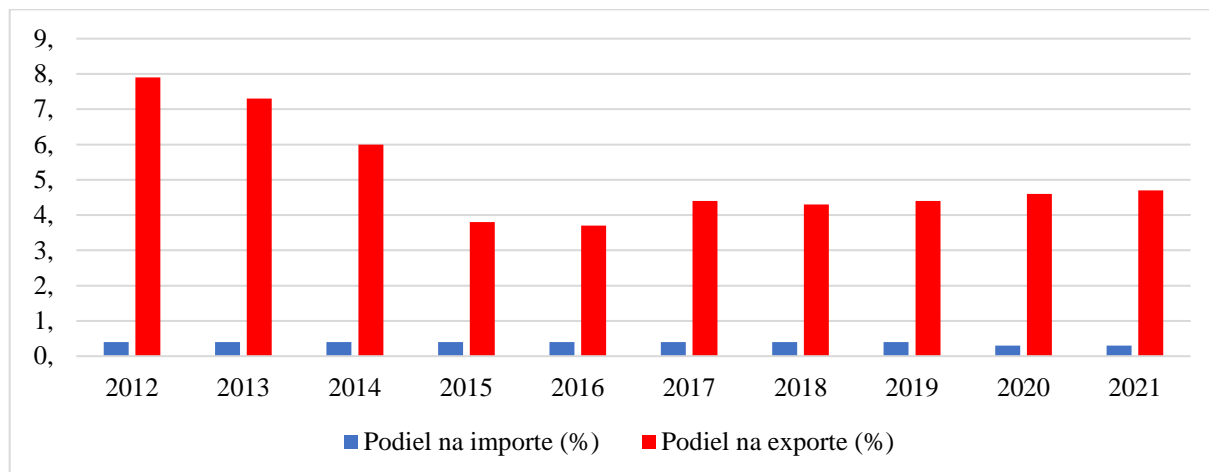
V kategórií chemikálií SITC 5 môžeme pozorovať po roku 2014 tiež prepad aj v hodnotovom aj podielovom vyjadrení exportu a importu. V hodnotovom vyjadrení sa export aj import dostal na hodnoty blízke tým z času pred sankciami už v roku 2017.

Graf 12 Vývoj ukazovateľov medzinárodného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v strojoch a prepravných zariadeniach SITC 7 v období 2012-2021 (v mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

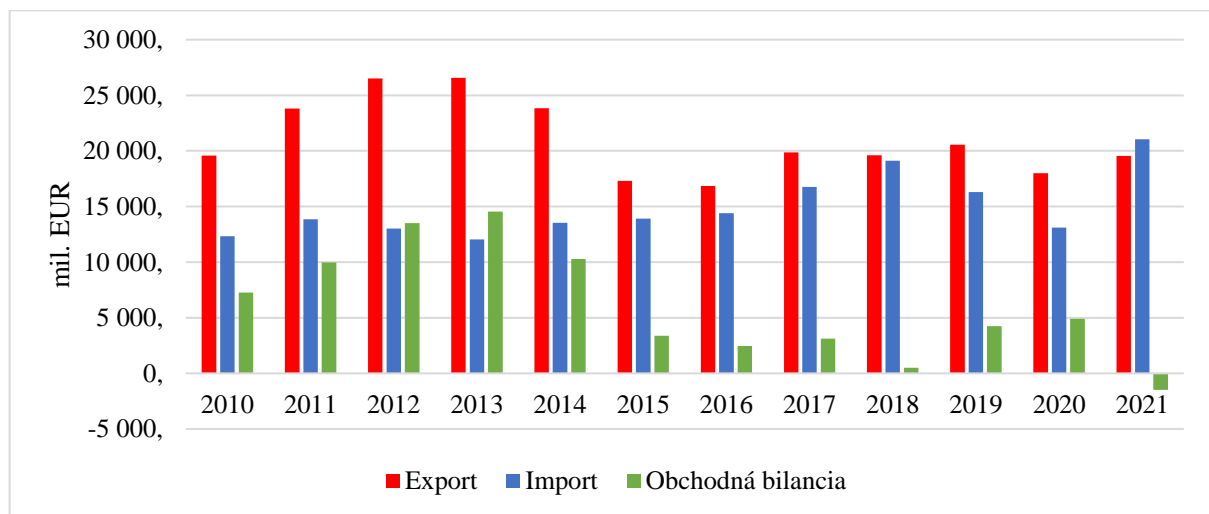
Graf 13 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 7 v období 2012-2021 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

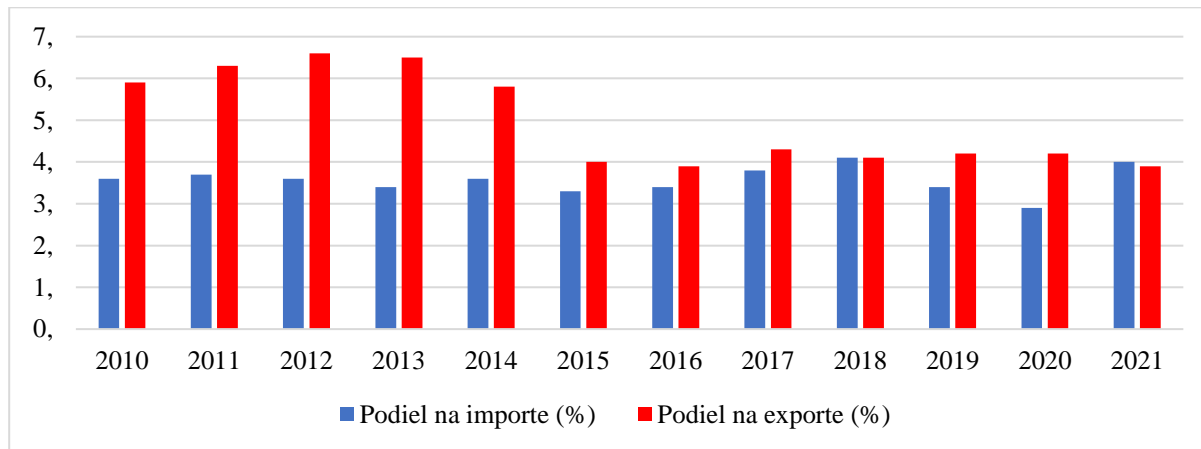
V kategórii strojov a prepravných zariadení SITC 7 môžeme pozorovať najmä pokles exportu tovarov tejto kategórie z Európskej únie. Tejto kategórie sa dotýkajú aj sankcie na tovar s dvojakým použitím. V roku 2012 EÚ exportovala do Ruska tovar z tejto kategórie v hodnote 57 mld. EUR, v roku 2015 export dosiahol len 30 mld. EUR. V nasledujúcich rokoch sa stabilizoval okolo hodnoty 37 mld. EUR. V pomernom vyjadrení klesol export do Ruska v tejto kategórii zo skoro 8 % podielu na exporte EÚ na hodnoty okolo 4%, čo znamená približný pokles o 50 %.

Graf 14 Vývoj ukazovateľov zahraničného obchodu medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou v trhovách a priemyselných výrobkoch SITC 6+8 v období 2010-2021 (v mil. EUR)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

Graf 15 Podiel Ruskej federácie na importe a exporte tovarov EÚ kategórie SITC 6+8 v období 2010-2021 (v %)

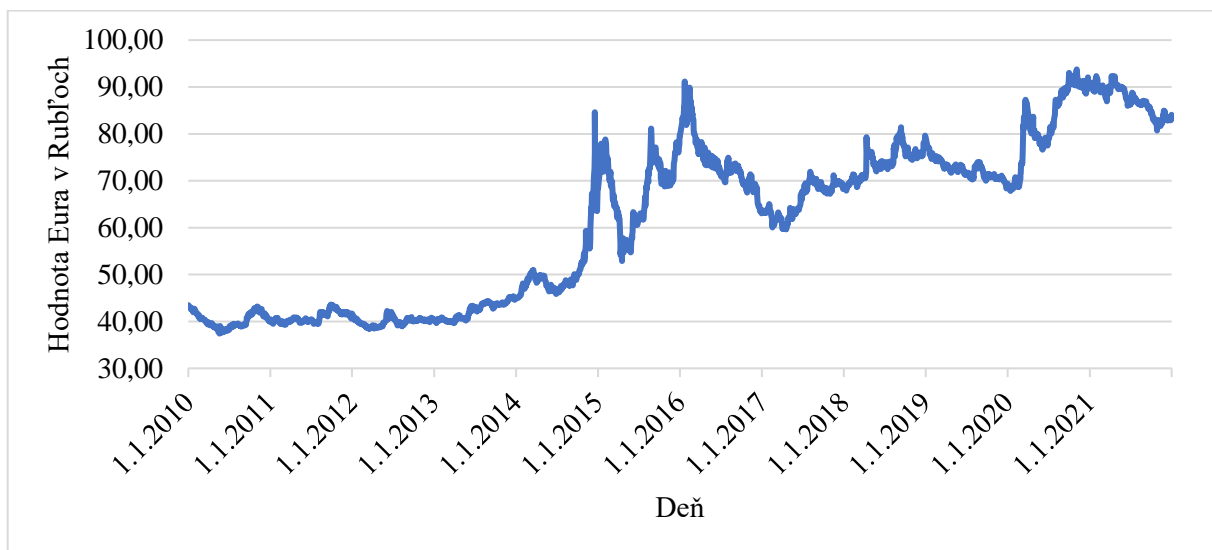
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát Eurostat

V spojenej kategórii trhových a priemyselných výrobkov SITC 6 a 8 pozorujeme pokles v hodnotovom aj podielovom vyjadrení exportu, ktorý sa v skúmaných rokoch už nedostal na hodnotu z roku 2013. Hodnota exportu sa dostala na 26,6 mld. EUR v roku 2013 a v roku 2016 nadobudol export hodnotu 16,9 mld. V nasledujúcich rokoch sa export pohyboval v hodnotách do alebo tesne nad 20 mld. EUR. V tejto oblasti je skôr povšimnutiahodné postupné narastanie hodnoty importovaných komodít tejto kategórie, ktoré spolu s poklesom exportu zmenili pozitívnu obchodnú bilanciu v rokoch 2010 – 2020 na obchodnú bilanciu negatívnu v roku 2021.

Pre Ruskú federáciu je Európska únia v objeme zahraničného obchodu pre rok 2021 prvým najväčším obchodným partnerom s objemom 37,3 % zahraničného obchodu s tovarom (36,5 % ruského importu pochádza z EÚ a 37,9 % ruského exportu smeruje do EÚ).

Nepriamy účinok sankcií môžeme pozorovať napríklad na strate hodnoty ruského rubľa voči Euru v priebehu rokov 2014 a 2021 o približne 50 % (graf 16). V roku 2014 malo Euro hodnotu približne 45 Ruských rubľov a v roku 2021 bola hodnota Eura už na úrovni 90 rubľov.

Graf 16 Vývoj devízového kurzu Eura a Rubľa v rokoch 2010 až 2021

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Bank of Russia

Na základe pozorovaných skutočností prichádzame k záveru, že v skúmanom období uvaľovania sankcií síce došlo k prepadu v ukazovateľoch zahraničného obchodu, aj poklesu hodnoty ruskej národnej meny; hodnoty ukazovateľov medzinárodného obchodu sa postupom rokov pomaly blížili hodnotám pred nepokojmi na Ukrajine a prijatými sankciami, ale na pôvodné hodnoty sa nedostali.

3.3 Dopad uvalených sankcií v roku 2022

Situácia v sankčnej politike sa zásadne zmenila vo februári roku 2022, keď Ruská federácia prostredníctvom prezidenta a parlamentu schválila uznanie dvoch separatistických republík na území Ukrajiny za nezávislé. Eskaláciou napätia na východnej ukrajinskej hranici, síce na vlastnom území, zhromažďovala ruská strana veľké množstvo vojenskej techniky už od jesene predchádzajúceho roku, ktoré odôvodňovala organizáciou vojenských cvičení, ktoré vykonávala aj na Bieloruskom území. Eskaláciu napätia zavŕšil začiatok vojenskej invázie na Ukrajinu 24. februára z viacerých frontov. Európski lídri sa na prijatí voči Rusku ďalších sankcií dohodli hneď v prvý deň invázie, ktoré postupom času rástli v množstve aj sile a v súčasnosti už predstavujú 6 tzv. balíkov.

Prvý balík sankcií, prijatý v kontexte uznania separatistických republík, sa dotýka ruskej ekonomiky vo finančnej oblasti a to zákazom financovania Ruska, jeho vlády a centrálnej banky. Individuálne reštrikcie majú tiež svoj zmysel, ale v tejto miere a kontexte nenadobúdajú sledovaný cieľ odradenia od vykonávaných činov, ale skôr nahrávajú rétorike o nepriateľských sankcie prijímajúcich krajinách domácim politikom pre svoje publikum. Takáto rétorika slúži na udržanie verejnej mienky a povzbudzuje obyvateľstvo, že znášaním dôsledkov sankcií, ktoré môžu byť aj rozsiahlejšie a dotknúť sa obyvateľstva, je verné svojmu národu. Uvedený typ rétoriky používa aj Vladimir Putin, keď vplyv prijatých sankcií otáča v prospech Ruskej federácie s tvrdí, že sankcie posilnia Rusko vo väčšej nezávislosti a suverenite.

Následne v ďalších sankčných balíkoch boli prijaté ďalšie opatrenia vplyvnejšieho aj menej vplyvného charakteru. Nie ako priamy následok sankcií, ale skôr ako dôsledok neistoty na trhu príčinou vojny aj sankcií bola depreciačia ruského rubľa, ktorá sa zásahmi vlády a centrálnej banky zvrátila a tým sa mena postupne dostala na pôvodné hodnoty. Spôsoby štátnych zásahov k udržovaniu menovej stability zákazom vývozu hotovostí cudzích mien nad určité objemy, povinnosťou splácať záväzky v ruských rubľoch a podobným menovým opatreniam sú v rozpore s filozofiou voľného trhu a plávajúcim výmenným kurzom a považuje sa za umelé udržiavanie hodnoty meny na medzinárodnom trhu.

Graf 17 Vývoj devízového kurzu eura a ruského rubľa v rokoch 2017-2022

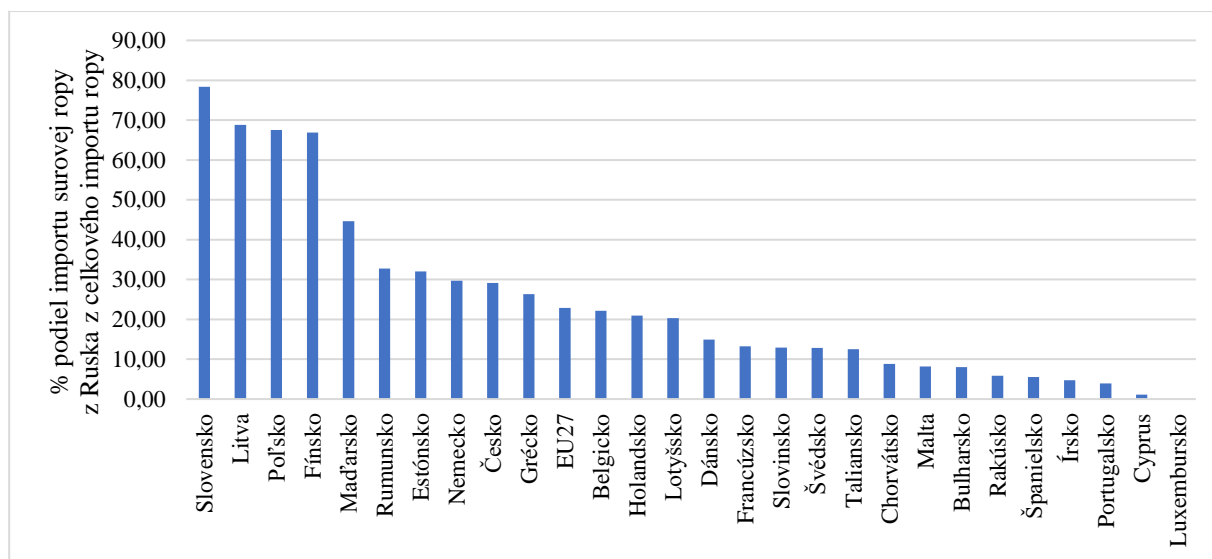

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Bank of Russia

Podľa grafu vývoja devízového kurzu môžeme potvrdiť devalváciu v dôsledku neistoty na trhu, vojny a prijímaných sankcií vo februári a rovnako si môžeme všimnúť účinok monetárnych opatrení v nasledujúcich mesiacoch s návratom kurzu do predvojnových dokonca až lepších hodnôt.

Dôsledkom neistoty a volatility na trhu po začiatku invázie bolo aj neotvorenie moskovskej burzy 26. februára 2022. Ruská centrálna banka z dôvodu obáv z odlivu kapitálu zastavila na burze obchodovanie, ktoré trvalo až do 21. marca 2022, keď sa centrálna banka rozhodla nakupovať federálne dlhopisy s argumentom, že to bude slúžiť na zaistenie vyváženej likvidnej pozície na trhu cenných papierov a zabránenie nadmernej volatility. K povoleniu obchodovania akcií ešte centrálna banka nepristúpila, pretože by to znamenalo prepád burzy, keďže majitelia ruských akcií by z nich chceli vybrať svoj kapitál v dôsledku očakávaného poklesu kapitálovej hodnoty. (Tomanka, 2022)

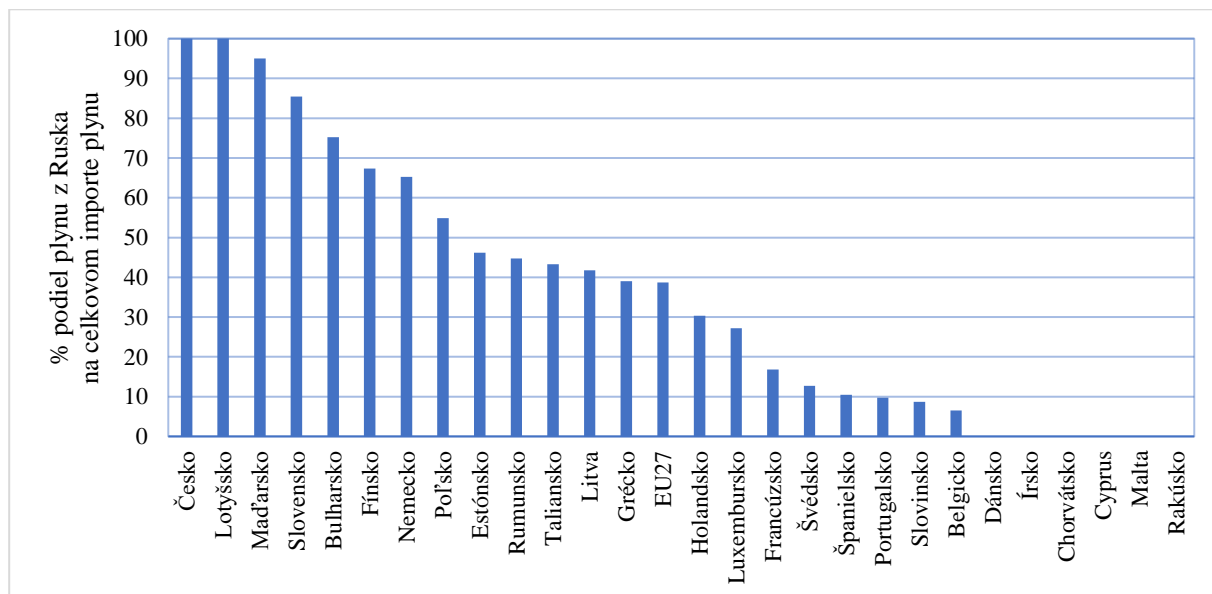
Graf 18 Závislosť krajín EÚ od importu surovej ropy z Ruska v roku 2020

Zdroj: Vlastné spracovanie z dát Eurostat

Najvýznamnejšími sankcionovanými položkami sú pre obidve strany sporu nerastné suroviny, primárne ropa a plyn. Na Ruskom exporte majú tieto položky vysoký podiel rovnako aj z importu Európskej únie predstavujú značnú časť.

Graf 19 Závislosť krajín EÚ od importu zemného plynu z Ruska v roku 2020

Zdroj: Vlastné spracovanie z dát Eurostat

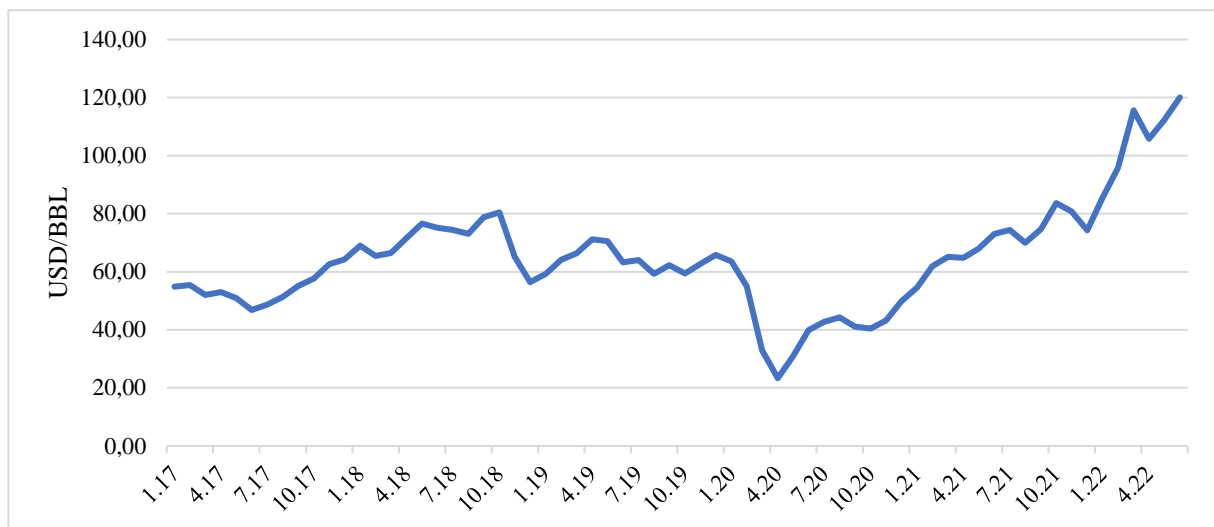
Pozorovaním závislosti jednotlivých štátov EÚ od importu fosílnych palív s vedomosťou jeho podielu na exporte Ruskej federácie môžeme usúdiť obojstrannú závislosť.

Síce dovozu plynu sa sankčné mechanizmy ešte nedotýkajú, štáty samé od seba diverzifikujú svoje zdroje energonosičov z obáv možného odstavenia z Ruskej strany. Ministerstvo hospodárstva SR oznámilo, že od júna 2022 znižuje slovenskú závislosť na ruskom plyne o 65 %. Z toho 32 % spotrebovaného plynu na Slovensku bude dovezené potrubím a ďalších približne 34 percent bude dopravených lodnými tankermi. Plyn má pôvod v Nórsku, skvapalnený podiel sa bude prečerpávať v Spojenom kráľovstve, Belgicku, Taliansku a v Chorvátsku. (RTVS, 2022) Závislosti od ruského plynu sa zbavuje aj Litva, ktorá uvidela do prevádzky plávajúci terminál na konverziu skvapalneného plynu (Letzing, 2022).

Rozdielna závislosť krajín EÚ od fosílnych energetických zdrojov ruského pôvodu narúša jednotu prijímania sankcií a môže viesť k pomalému prijímaniu reštrikcií, opatrnosti pri ich prijímaní a tým k slabšiemu účinku. Na druhej strane je aliančná jednota prospešná ako naznačuje predošlý výskum, aliančné sankcie zvyšujú morálny nátlak na prijímateľa, pomáhajú izolovať cieľovú krajinu z medzinárodnej komunity psychologicky aj hospodársky. V prípade Ruska sa to zatiaľ úplne nestalo, keďže sankcie voči nemu prijímajú predovšetkým krajiny „západu“; západ nie je úplne presný pojem preto, lebo sankcie prijímajú aj krajiny východne od Ruska, ako napríklad Japonsko a Austrália, ale má vyjadrovať skôr spojenectvo štátov s podobným uvažovaním; a spoločné sankcie pomáhajú aj predísť odporu zahraničia a tým minimalizovať rozpad a rozdielne postoje v rámci aliancie.

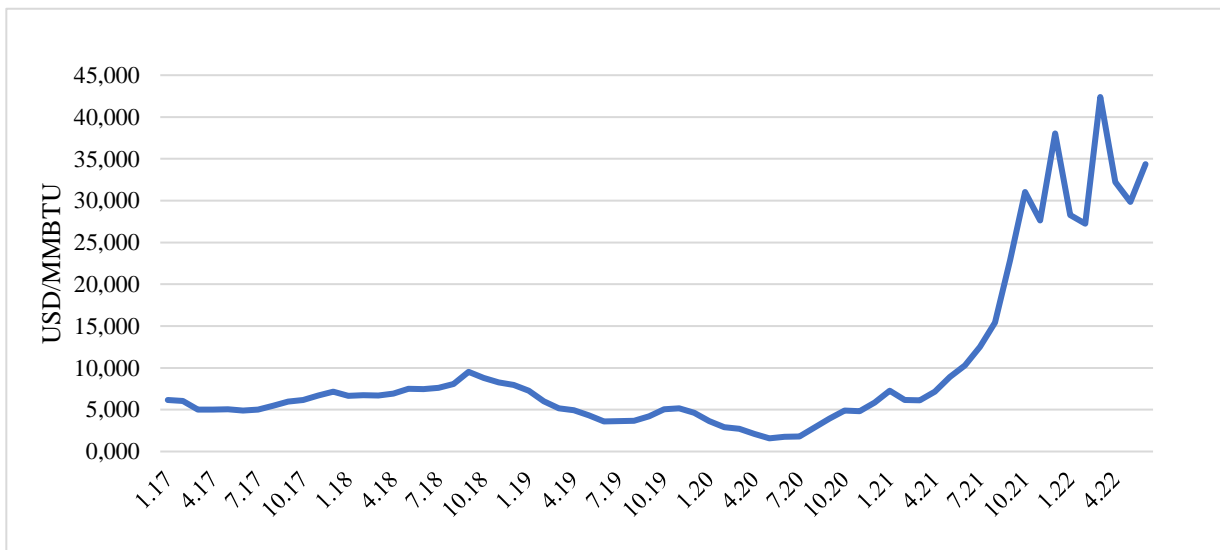
Reštrikcie a trhová situácia vystrelili aj ceny plynu a ropy. Vplyvom sankcií, trhovej volatility a nedôvery na trhu sa popri raste ceny ropy zvýšil aj diskont na ruskú ropu Ural, ktorá sa od začiatku vojny na Ukrajine predáva približne s 30 % zľavou (Sinha, 2022). Z týchto príčin rastúcich cien komodít, rástli aj ruské príjmy z predaja ropy a plynu. Paradoxne preto sankcie majú v tomto prípade skôr kontra účinok od sledovaného cieľa, oslabiť a tým znemožniť ďalšie pokračovanie vojenskej intervencie. Predpokladáme, že nárast príjmov z fosílnych palív je výsledkom rastúcej ceny v porovnaní s minulým rokom. Cena ropy vzrástla v porovnaní s minulým rokom skoro dvojnásobne. V júni 2021 mala cena ropy Brent hodnotu 73,07 USD/BBL a v júni 2022 120,08 USD/BBL. Cena plynu vzrástla ešte dramatickejšie z hodnoty 10,30 USD/MMBTU v júni 2021 na hodnotu 34,35 USD/MMBTU čo predstavuje zvýšenie ceny o viac ako 200%. Druhým dôvodom nie poklesu ale rastu príjmov je export fosílnych komodít do ázijských krajín, ktoré majú voči ruským vojenským akciám na Ukrajine zmierlivejší postoj ako krajiny Európskej únie.

Graf 20 Vývoj ceny ropy Brent USD/BBL

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát World Bank

Graf 21 Trhová cena plynu v Európskej únii v USD/MMBTU

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát World Bank

Znovu prichádzame k záveru, že nacionalistická a ekonomicky relatívne silná krajina dokáže odolávať sankciám. Rovnako môžeme tvrdiť, že sankcie neprijaté s rúznosťou majú slabší účinok a vedú protivníkovi nechať čas na prípravu, ak by k závažnejším reštrikciám došlo. Samozrejme opatrnosť sankcionovania má svoje racionálne dôvody, keďže odosielateľské krajiny nechcú viac sankciami ovplyvniť svoje hospodárstvo ako cieľovú krajinu a popri tom ani nedosiahnuť sledované úmysly.

3.4 Perspektívy ďalšieho smerovania

Európska únia aj Ruská federácia sa postupne dostávajú do politicko-ekonomickej situácie, kde EÚ nebude chcieť nakupovať z Ruska fosílna palivá a iné komodity, ktoré zároveň ich bude pre fungovanie svojho hospodárstva bude potrebovať a na druhej strane Ruská federácia potrebuje svoju produkciu niekam predávať rovnako aby udržala chod hospodárstva. Štáty EÚ preto budú hľadať nové dodávateľské zdroje a Ruská federácia bude na trhu pátrať po nových odberateľoch.

3.4.1 Smerovanie Európskej únie

Väčšiu nezávislosť na energonosičoch pochádzajúcich z Ruskej federácie môže EÚ dosiahnuť viacerými spôsobmi. Ako prvé sa načrtá diverzifikácia zdrojov a rozšírenie existujúcich dodávateľov napríklad dovozcov zemného plynu z Nórska, Spojeného kráľovstva, Spojených štátov, Alžírsku, Azerbajdžanu a Kataru.

Európska komisia prišla 8. marca 2022 s náčrtom plánu REPowerEU, ktorý má ambíciu dosiahnuť zníženie spotreby ruského plynu v EÚ, no rovnako zahŕňa aj tvrdenie o postupnom odstraňovaní závislosti EÚ od fosílnych palív do roku 2030. Krajiny EÚ by mohli týmto spôsobom spoločne naplniť aj cieľ plánu „Fit for 55“ zníženia emisií o 55 percent do roku 2030. V tomto roku navrhuje EÚ znížiť spotrebu plynu o 100 bcm (miliárd kubických metrov), čo bude mať efekt zníženia emisií približne o 30 percent. Ambicióznym cieľom je zníženie spotreby až o 155 bcm plynu, čo je približne objem plynu dovezený z Ruskej federácie do EÚ. (Roberts, 2022)

Medzinárodná energetická agentúra (IEA) navrhla 10 bodov, ktorými sa dá znížiť závislosť od ruského plynu o viac ako tretinu a zároveň nimi znížiť emisie.

1. Neuzatvárať žiadne ďalšie kontrakty s Ruskom.
2. Zmeniť ruské dodávky z alternatívnych zdrojov.
3. Zvýšiť odolnosť trhu zavedením minimálnych skladových zásob.
4. Zrýchliť nasadenie nových veterných a solárnych projektov.
5. Maximalizovať existujúce nízko-emisné zdroje energie ako biopalivá a jadrová energia.

6. Zaviesť krátkodobé opatrenia na zníženie cien elektrickej energie pre spotrebiteľov.
7. Zrýchliť výmenu plynových kotlov za tepelné čerpadlá.
8. Zrýchliť zlepšovanie energetickej efektívnosti budov a priemyslu.
9. Povzbudzovať k dočasnému zníženiu teploty v domácnostiach spotrebiteľov.
10. Postúpiť v snahe diverzifikovať a dekarbonizovať zdroje k vyššej flexibilitě energetického systému.

Európska únia má v pláne investovať do obnoviteľných energetických zdrojov 210 mld. € kvôli transformácii energetického systému. Zvyšuje aj cieľ podielu obnoviteľných zdrojov v energetickom mixe z 40 na 45 percent do roku 2030. Zahŕňať to má fotovoltaiickú a veternú energiu (Edmond, 2022).

Nahradiť importovaný zemný plyn dovozom skvapalneného má svoje obmedzenia v momentálnej situácii, keďže dokáže pokryť len polovicu ruských dodávok kvôli nedostatku kapacít terminálov konvertujúcich kvapalný plyn; množstvo požadovaného objemu plynu by sa na spotovom trhu našlo a Spojené štáty aj iné krajiny ako napríklad Alžírsko plánujú navýšenie ťažby; preto krajiny ktoré ešte nemajú vybudované terminály na konverziu plynu, alebo v existujúcich termináloch je malá kapacita, rozširujú svoje možnosti prijímať tankery so skvapalneným plynom (Chapa, 2022).

Súhlasíme s úvahou Alahdala A. Husseina, že pokračovaním rusko-ukrajinskej vojny a 90 % embargom na ruskú ropu do Európskej únie by mohla cena ropy Brent dosiahnuť aj hranicu 150 dolárov za barel. Náhrady za dodávky ruskej ropy sa nebudú dať uskutočniť okamžite a hľadanie alternatív u dodávateľov z Afriky, Stredného východu a Spojených štátov povedie k nárastu ceny tejto komodity (Morrow, 2022).

Dlhodobým cieľom EÚ je dekarbonizácia, ktorá umožní ukončenie závislosti od Ruska a súčasne sa podarí splniť klimatické ciele. Je to smerovanie k nasadeniu vozidiel s elektrickým pohonom alebo vodíkom z obnoviteľných zdrojov, vybavenie domácností takými spôsobmi, aby využívali menej a vyrábali viacej energií; na vyčistenie ťažkého priemyslu je potrebný súbor energetických stratégií a stratégií na zachytávanie uhlíka. Vedci a ekológovia to uvádzajú už desaťročia a varujú vlády, že fosílna palivá destabilizujú nielen klímu, ale aj geopolitiku vytváraním závislostí na problematických režimoch.

3.4.2 Smerovanie Ruskej federácie

Ruská federácia sa v najbližšom období bude musieť s vývozom fosílnych komodít preorientovať, keďže štáty Európskej únie chcú kvôli jej krokom v oblasti bezpečnosti, kyberbezpečnosti a geopolitike dištancovať postupným prerušením hospodárskych vzťahov.

Rusko 100 dní od začiatku vojny na Ukrajine zarobilo na exporte fosílnych palív 93 miliárd €; 63 % predstavuje ropa a ropné produkty, 32 % zemný plyn a 5 % uhlie. Európska únia kúpila približne 61 % z týchto dodávok asi v hodnote 57 mld. €; 30 % uhlia, 50 % surovej ropy, 75 % skvapalneného plynu, 75 % ropných produktov a 85 % zemného plynu. Medzi najväčších odberateľov ropy sa radí Čína, Holandsko, Taliansko a Nemecko. Plyn nakúpilo prevažne Nemecko, Taliansko a Turecko; uhlie dovážali najviac Japonsko, Holandsko, Čína a Taiwan. Medzi najväčších importérov skvapalneného plynu patrí Francúzsko, Belgicko, Japonsko a Španielsko. Napriek nižšiemu objemu odoberaného plynu a diskontu na ruskú ropu boli príjmy Ruska oproti minulému roku, kvôli vyššej globálnej trhovej cene za ropu vyššie (CREA, 2022).

Vyvstáva otázka, či Ruská federácia po postupnom odpojení dodávok do Európy môže spraviť obrat na východ do Číny a ďalej do Ázie. Porovnanie objemu dovážaného plynu do Ázie 33 bcm s dovážaným plynom do Európy medzi 150 a 200 bcm. Do Ázie dodáva Rusko plyn skvapalnenou formou 14 bcm z projektu Sachalin-2 (Japonsko, Kórea, Taiwan, Čína); 8,5 bcm z Jamalského projektu (Čína, Japonsko, Kórea, Taiwan, India, Bangladéš, Indonézia a Singapur); plynovodom Power of Siberia spusteným koncom roka 2019 10 bcm a pri svojej plnej kapacite ním bude prúdiť 38 bcm ročne. Existujúce prostriedky dopravy plynu by mohli spolu s objemom skvapalneného plynu dodávaným do Európy (20 bcm) pokryť 80 bcm. Rusko buduje projekt Arctic 2, ktorý má zvýšiť kapacitu exportu skvapalneného plynu dvojnásobne, má ísť o železničný transport. Ďalším projektom vo výstavbe je Ust-Luga alebo inak Baltic na transport skvapalneného plynu. V pláne sú aj ďalšie projekty, ktoré ešte nemajú jasnú budúcnosť. Napríklad Arctic 1; nie je zrejmé, či sa ho nejaký investor ujme pokiaľ sa nevyjasní budúcnosť Arctic 2. Najvýznamnejším projektom budúcnosti pre dopravu plynu do Číny je pre Rusko druhý plynovod Power of Siberia. Najsilnejšiu vyjednávajúcu pozíciu má v tomto prípade Čína. Plynovod by mal mať ročnú kapacitu 50 bcm plynu ročne, ktorý by sa transportoval cez Mongolsko do Číny. Rusko sa rozhodovalo medzi smerovaním plynovodu

buď do Európy alebo Číny, ale po európskych sankciách bola čínska varianta výhodnejšia. Nie sú známe špecifické čísla, ale zjavne spravila Čína lepší obchod s ohľadom na cenu, nižšiu ako platilo Nemecko v tom čase (Tsafos, 2022).

Medzinárodné hospodársko-politické izolovanie Ruska sa zatiaľ neuskutočňuje ani sankcie zo strany Európskej únie a ďalších štátov neprinútili Rusko zmeniť smerovanie a zastaviť vojenské ťaženie na Ukrajine. Takéto počínanie bude skôr v budúcnosti prehlbovať priepasť medzi tzv. západom a východom. Nezhody v geopolitike, pohľade na ľudské a politické práva môžu vytvoriť nový bipolárny svet nevraživosti, obchodnej vojny, ktorá môže následne prerásť vo vojnu konvenčnú. Rusko a Čína v minulosti bývali rivalmi studenej vojny, ale ich spolupráca v posledných rokoch znamená akúsi protisilu voči hospodársko-politickej dominancii Spojených štátov amerických. Medzinárodné hospodárske zoskupenie krajín, rozvojových ekonomík, Brazílie, Rusky, Indie, Číny a Juhoafrickej republiky (BRICS) sa môže v najbližšej dobe rozšíriť o Argentínu a Irán. Toto zoskupenie rýchlo sa rozvíjajúcich krajín môže byť do budúcnosti pre Rusko lepším trhom ako trh Európskej únie, keďže v týchto štátoch dokopy žije viac ako 3 mld. ľudí, čo má dobrý potenciál na ekonomický rast. Rusko sa bude musieť vysporiadať ešte aj z embargom na technológie, ktoré z krajín „západného“ sveta dovážalo.

4 Diskusia

Sankčné opatrenia zo strany Európskej únie v roku 2014 mali za cieľ vyjadriť nesúhlas s ruskou anexiou polostrova Krym, a vyjadriť nesúhlas so separatistickými tendenciami vo východných oblastiach Ukrajiny a tým podporiť územnú integritu a zvrchovanosť Ukrajinskej republiky. Cieľom bolo aj odradiť Ruskú federáciu od priamej alebo nepriamej podpory separatistov v Doneckej a Luhanskej oblasti. Sankcie mali aj ambíciu donútiť Ruskú federáciu vzdať sa nároku na polostrov Krym a aktívne prispieť k mierovému vyjednávaniu a vysporiadaniu s nepokojmi v oblasti Doneck a Luhansk. Signalizačnú funkciu sankcie vyrubené v roku 2014 splnili, ale na dosiahnutie väčších cieľov prostredníctvom nátlaku a trestania boli podľa nášho názoru aj podľa výsledku nedostatočné. Napriek tomu, že Rusko postihli sankcie a prejavili sa znížením objemu zahraničného obchodu, nedostatkom alebo absenciou niektorých potravín, ktoré sú predmetom zákazu importu do Ruska a znehodnotením meny v medzinárodnom priestore, tieto reštrikcie a ich dôsledky neprinútili ku zmene konania ani vedenie Ruskej federácie ani nepovzbudili občanov k odporu.

V roku 2022 eskaláciou osemročného konfliktu do vojenskej formy sa stali sankcie nositeľom ďalšieho cieľa a to prinútenie k zastaveniu vojenských operácií a potrestanie za ich vykonávanie. Podľa nášho názoru sa tento konkrétny cieľ stotožňuje so všeobecným tvrdením Nossala (1989) o prebratí zodpovednosti a vykonávaní spravodlivosti odosielať na úkor neschopnosti medzinárodných inštitúcií. Keďže Ruská federácia je stálym členom Bezpečnostnej rady OSN, môže rozhodnutia o odporúčaní svojho sankcionovania zo strany medzinárodného spoločenstva vetovať. Táto situácia príkladne vystihuje absenciu nezávislej nadnárodnej inštitúcie, ktorá by bola rešpektovanou autoritou v obdobných sporoch. Prakticky je existencia podobnej inštitúcie nereálna, keďže štáty a ich predstavitelia sa rozhodnú napriek tomu konať podľa vlastných záujmov a preferencií. Trestanie sa v prípade Ruskej federácie prejavuje napríklad v reštrikciách vývozu technológií rôznych odvetví ale aj zákazom prístupu na finančné a kapitálové trhy EÚ a zmrazením aktív Ruskej centrálnej banky.

Od roku 2014 môžeme pozorovať z nášho pohľadu slabú ochotu znášať náklady sankcií zo strany Európskej únie. Na tomto príklade sa podľa nás potvrdzujú tézy, ktoré sú autormi pozorované už desaťročia. Stotožňujeme sa s názorom Hufbauera et. al. (2007), že spriatelene krajiny sa podriadia skôr ako nepriateľské. Hoci sa zdá, že po obchodnej stránke

sú si Európska únia a Ruská federácia blízke, v diplomacii je situácia napätejšia. Zistenia ohľadom kybernetických útokov, používania biochemických zbraní na likvidovanie odporcov a potláčanie základných ľudských a politických práv v Rusku nenechali Európsku stranu bez reakcie, čo medzinárodným diplomatickým vzťahom nepomáha. K názoru o nefunkčnosti sankcií nám prispievajú aj tézy, ktoré tvrdia, že autokratické a nacionalistické režimy sú sankciami ťažšie ovplyvniteľné a ich vlády a obyvatelia sú ochotní znášať vyššie náklady sankcií kvôli dosiahnutiu národnoštátnych záujmov. Keďže Ruská federácia v období 2014-2021 vplyvom sankcií EÚ nezmenila svoje ambície na východnej Ukrajine ani nezmenila úmysly s polostrovom Krym a stále pretrváva na ňom de facto ruská kontrola, v tomto časovom úseku téza o nefunkčnosti sankcií platí. Rovnako si myslíme, že platí aj v roku 2022, keď sankcie vôbec nezastavili vojenské ťaženie Ruskej federácie na Ukrajine.

Potvrdzujú sa, podľa našej mienky, aj tézy o nesprávnom, nedostatočnom vyrubovaní sankcií. Politici zväčša prijímajú sankcie sprvu ľahšieho charakteru aj keď dopredu pravdepodobne vedia, že nebudú fungovať. Zdieľame názor, že bolo zo strany Európskej únie naivné, že zmrazenie aktív konkrétnych osôb, embargo na obchod s tovarmi a službami s okupovanými územiaми a zákaz vývozu tovarov s dvojakým použitím a ďalšie insignifikantné opatrenia spôsobia zmenu zahraničnej politiky a konania Ruskej federácie. Ak by mali mať sankcie aspoň účinok, ktorý bi silno pôsobil ako odradenie, myslíme si, že by sankcie museli byť ráznejšie a zamerať sa na citlivejšie oblasti ekonomiky štátu a nie na jednotlivcov. Sankcionovanie jednotlivcov má podľa nás skôr symbolický charakter.

Z podmienok pre ideálny ekonomický bojkot, ktoré predostrel Galtung (1967) na príklade hospodárskeho vzťahu medzi EÚ a Ruskom môžeme vybrať nasledujúce, ktoré prislúchajú tejto situácii. Naše zistenia ekonomických ukazovateľov poukázali, že import Ruska je relatívne malou časťou exportu EÚ a tovary a služby môžu byť exportované do iných štátov. Rovnako zastávame názor, že export Ruska smeruje predovšetkým do EÚ a pre Rusko neexistuje ľahký substitút odoberateľa. Táto skutočnosť sa týka predovšetkým energonosičov, ktoré sú primárnou exportnou komoditou Ruskej federácie do EÚ. Sankcie by boli zásadne účinné, keby EÚ mala schopnosť vyhlásiť embargo na takéto zásadné odvetvia. V praxi vidíme, že je to dvojsečná zbraň, keďže EÚ nemá dostatočne diverzifikované zdroje fosílnych palív. V roku 2014 by to bolo ešte obtiažnejšie a preto sa EÚ v tom čase ešte neodvážila na tak zásadné sankčné opatrenia. Rok 2022 priniesol zásadné zmeny; ruská vojenská ofenzíva na Ukrajine

povzbudila štáty EÚ k razantnejším sankčným krokom. Reštrikcie stále neboli dostatočne razantné na to, aby zastihli Ruskú stranu úplne nepripravenú. Štáty EÚ si hľadajú nové zdroje v Severnom mori, v Afrike, na Blízkom východe alebo v Amerike a Rusko si hľadá odberateľov v Ázii alebo v Afrike. Na príklade zemného plynu môžeme usúdiť, že EÚ má schopnosť časť plynu doviesť z iných zdrojov a ďalšiu časť ušetriť rôznymi čiastkovými opatreniami, predovšetkým elimináciou plynu v oblastiach, kde nie je nutne potrebný a výmenou zariadení za neplynové. Rusko ale vo svojich možnostiach nemá ani pri najoptimistickejších vyhlídkach úplnú náhradu za vyvážený plyn do EÚ. Súčasné kapacity umožňujú pri najvyššom vyťažení maximálne polovicu objemu plynu. A keďže na ázijskej strane je silnejší hráč – Čína – môže to pre Rusko znamenať aj nižšie výnosy pri tlaku na nižšie ceny.

Podľa našich zistení z ideálnych strategických bodov pre bojkot bolo možné použiť embargo na významné obchodované komodity medzi EÚ a Ruskom, čo sa nestalo rýchlo ale deje sa postupne z rôznych dôvodov, a aj preto si dovoľujeme tvrdiť, že sankcie v tomto prípade síce majú svoje ekonomické dôsledky, ale nenadobudli svoj zahraničnopolitický cieľ a preto sú neefektívne. Dosahovanie zásadných zahraničnopolitických cieľov sankciami, ktoré reagujú nie na obchodné akcie sankcionovaného objektu ale na politické, diplomatické, propagandistické alebo vojenské akcie, je podľa nášho názoru nereálne. Obzvlášť, ako sme uviedli, keď ide o štát s veľkou diplomatickou silou v medzinárodnom spoločenstve, ktoré Ruská federácia bez pochyby, na základe stáleho členstva v Bezpečnostnej rade OSN, má. Rovnako, keď sa do embarga nezapojí väčšina medzinárodného spoločenstva majú sankcie na konanie veľmoci zanedbateľný vplyv. Zastávame pre to názor, že pre dosiahnutie zahraničnopolitických cieľov v prípade, že je použitá vojenská sila, musí byť recipročne použitá vojenská sila aj z protistrany. Vojenská reakcia v kombinácii s tvrdými reštrikčnými opatreniami je v takejto situácii z nášho pohľadu jediná možnosť pre spoločenstvo krajín, ktoré s agresívnym konaním veľkého štátu nesúhlasia, aby dosiahli požadované ciele. Neochota použitia vojenskej sily necháva pre krajiny obmedzenejšie možnosti reakcie. Skúmanie fungovania a efektívnosti sankcií podľa Pape (1997) na oveľa miernejších príkladoch, kedy cieľová krajina nemala zásadnú medzinárodnú podporu, poukázalo, že sankcie nielenže neboli účinné, ale spôsobili väčšie škody na obyvateľstve ako samotná vojenská intervencia.

Záver

Sankcie sa ako nástroj zahraničnej politiky používajú na dosiahnutie rôznych cieľov zmeny správania sankcionovaného subjektu. Môže ísť o signalizačný úmysel, donucujúci alebo trestajúci cieľ. Reštrikcie sa môžu prijať v rôznych formách od kultúrnych cez diplomatické až po finančné a hospodárske obmedzenia. Aby boli prijaté opatrenia voči cieľenej krajine funkčné a efektívne, je predtým potreba analýzy vzájomných vzťahov, či už politických, alebo obchodných. Hlavnou otázkou pri prijímaní sankcií je: „*V akom prípade budú sankcie účinné?*“

Ústredným problémom v kontexte sankcií medzi Európskou úniou a Ruskou federáciou je komplikované dosiahnutie efektívnosti a účinnosti prijatých opatrení vzhľadom na ich ciele. Nasmerovať krajinu tak, aby zmenila postup presadzovania jej geopolitických ambícií a ak je krajina silne nacionalistická a má vládu s autokratickými črtami, možno pokladať za náročné. Rétorika takého vedenia otočí úmysel a posolstvo sankcií proti jej odosielateľovi, označí ho za nepriateľa a posilní naratív o vlastnej ohrozenosti a potrebe sa voči takému konaniu vymedziť. V prípade Ruskej federácie má vláda silnú podporu, ovláda väčšinu mainstreamových médií a domáce publikum verí predostieranej teórii o ohrozenosti Ruska zo strany Spojených štátov alebo spojencov v severoatlantickej aliancii. Obťažné je dosiahnuť efektívnosť sankcií v prípade, keď je odosielateľ značne závislý od dodávok komodít, ktoré nemajú okamžitú možnosť substitúcie. Niektoré krajiny EÚ sú vo vysokej miere závislé od dodávok ruských energonosičov, čo robí značné komplikácie pri rozhodovaní o prijímaní sankcií. Jednu krajinu by prípadné embargo vôbec nezasiahlo, ďalšia by sa dostala do existenčných ekonomických problémov. Z druhého pohľadu nájsť substitučného odberateľa zvyčajného objemu produkcie vo svetovom hospodárstve tiež nie je ľahká úloha.

V reakcii na anexiu Krymu a podporovanie separatistov na východe Ukrajiny boli zo strany EÚ prijaté reštrikcie skôr symbolického charakteru ako seriózne opatrenia na odvrátenie porušovania medzinárodného práva. Sankcie sa týkali embarga na obchod s dotknutými územiaми, zakázal sa vývoz tovarov na dvojaké použitie a ešte boli prijaté individuálne sankcie. Reakcia na situáciu v roku 2022 bola zo strany EÚ ráznejšia, ale v postupných krokoch. Za skoro päť mesiacov prebiehajúcich vojenských operácií uvalila EÚ na Rusko 6 sankčných balíčkov, ktorých obsahom je obmedzenie možnosti investovania pre občanov a spoločnosti Ruskej federácie na trhoch EÚ, vyradenie určitých bánk z platobného

systemu SWIFT, zmrazenie aktív Ruskej centrálnej banky, zákaz vývozu určitých tovarov a technológií, embargo na import uhlia, ropy a určitých tovarov z ocele a zo železa a obmedzenia sa dotkli aj dopravy či už cestnej, námornej alebo železničnej a boli uvalené aj individuálne sankcie zmrazenia aktív a zákazu cestovania. Dopad týchto reštrikcií sa prejavil aj v období medzi rokmi 2014 a 2021 keď klesla intenzita vzájomného zahraničného obchodu a nastala aj postupná devalvácia ruskej národnej meny. Dôsledky sankcií v roku 2022 museli byť pre ruskú stranu zásadnejšie, keďže v prvých dňoch vojenských akcií a prijatých sankcií hodnota ruskej meny padla skoro o polovicu. Ruská centrálna banka zaviedla monetárne opatrenia na podporu domácej meny.

Ruská federácia má výhodu v tom, že embargo na jej produkciu alebo postupné spontánne znižovanie importu surovín sa deje len zo strany „západných“ krajín a nie je uvalené embargo na ruské suroviny celosvetovo. Plány EÚ oslobodiť sa od ruských fosílnych zdrojov zahŕňajú ich nahradenie z iných častí sveta a súčasne znižovať ich potrebu implementáciou ekologických cieľov smerujúcich k uhlíkovej neutralite EÚ. Rusko má skôr priaznivú pozíciu ako člen obchodno-politického zoskupenia rozvíjajúcich sa ekonomík BRICS, ktorého súčasťou sú prvé dve najľudnatejšie krajiny sveta Čína a India a zároveň nemajú výrazne negatívny postoj voči geopolitickým cieľom a správaniu Ruska. BRICS sú krajiny s veľkým rastovým potenciálom a preto sa Rusko bude snažiť smerovať svoju produkciu nerastov predovšetkým ázijským smerom ale aj smerom na africký kontinent, aby nahradilo stratený export surovín do Európy. Rusko to minimálne v začiatkoch nebude mať ľahké, keďže maximálna súčasná kapacita exportu zemného v alternatívnych smeroch je len polovica súčasného objemu exportovaného do EÚ. Výsledkom takéhoto sankčného počínania môže byť polarizácia svetového hospodárstva, alebo začiatok konca „americkej svetovej hegemonii“, keďže Čína spolu s Ruskom a zoskupením BRICS majú ambíciu aj hospodársko-politický potenciál sa americkej svetovej dominancii postaviť.

Napriek tomu, že bude možné postupom času sledovať dopady na ruskom hospodárstve, ktoré sa prejavia najmä v úniku kapitálu, znižovaní HDP a bude mať problémy s technologickou zaostalosťou je veľmi nepravdepodobné, že taká geopoliticky silná krajina ako Rusko zmení svoje strategické správanie alebo upustí od nejakého vytýčeného cieľa. Sankcie môžu mať v tomto prípade aj sekundárne ciele, ktoré môžu byť signalizáciou pre ostatné krajiny svetového systému, že agresívne správanie môže mať za následok takýto druh utrpenia.

Zoznam použitej literatúry

Knížné zdroje a monografie

ARMSTRONG, David, Lorna LLOYD a John REDMOND. 2004. International Organisation in World Politics. 3. London: Red Globe Press London, 280 s. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-0-230-62952-3>. ISBN 978-14-03903-03-7.

BALÁŽ, Peter, et al. 2010. Medzinárodné podnikanie: Na vlně globalizujúcej sa svetovej ekonomiky. 5. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Sprint 2. ISBN 978-80-89393-18-3.

BALÁŽ, Peter, Stanislav ZÁBOJNÍK, Simona ŠKORVAGOVÁ, et al. 2019. Medzinárodné podnikanie. Bratislava: Sprint 2, 304 s. [27,62 AH]. Economics. ISBN 978-80-89710-51-5.

LUPTÁKOVÁ, Anabela. 2022. Význam Eurázijskej hospodárskej únie pre strategické zámery v oblasti zahraničnoobchodných vzťahov Európskej únie (Slovenská republika). Bratislava. Dizertačná práca. Ekonomická univerzita v Bratislave OF KMO OF.

WALLENSTEEN, Peter a Carina STAIBANO. 2005. International Sanctions: Between Wars and Words. London: Routledge. ISBN 978-04-15355-97-1.

WEISS, Thomas G., David CORTRIGHT, George A. LOPEZ a Larry MINEAR. 1997. POLITICAL GAIN CIVILIAN PAIN: Humanitarian Impacts of Economic Sanctions. Rowman & Littlefield Publishers, 304 s. ISBN 978-0847687039.

Elektronické dokumenty – články, príspevky, monografie

Bank of Russia Dynamics of the official exchange rates [online]. [cit. 2022-7-6]. Dostupné na internete:

https://www.cbr.ru/eng/currency_base/dynamics/?UniDbQuery.Posted=True&UniDbQuery.so=1&UniDbQuery.mode=1&UniDbQuery.date_req1=&UniDbQuery.date_req2=&UniDbQuery.VAL_NM_RQ=R01239&UniDbQuery.From=01.01.2017&UniDbQuery.To=06.07.2022

BASTOW, Steve. 1997. Front national economic policy: From neo-liberalism to protectionism. Modern & Contemporary France [online]. 5(1): 61-72 [cit. 2022-7-11]. DOI:

<https://doi.org/10.1080/09639489708456354>. Dostupné na internete:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09639489708456354?journalCode=cmcf20>

BUSCH, Marc L. a Eric REINHARDT. 2003. Developing Countries and General Agreement on Tariffs and Trade/World Trade Organization Dispute Settlement. *Journal of World Trade* [online]. 37(4): 719 – 735 [cit. 2022-7-5]. DOI: <https://doi.org/10.54648/trad2003034>. Dostupné na internete:
<https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Journal+of+World+Trade/37.4/TRAD2003034>

CONNOLLY, Richard. 2018. *Russia's Response to Sanctions: How Western Economic Statecraft is Reshaping Political Economy in Russia* [online]. Cambridge: Cambridge University Press [cit. 2022-6-22]. ISBN 9781108227346. Dostupné na internete:
<https://doi.org/10.1017/9781108227346>

CREA - Financing Putin's war: Fossil fuel imports from Russia in the first 100 days of the invasion [online]. 2022. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete:
https://energyandcleanair.org/wp/wp-content/uploads/2022/06/Financing-Putins-war-100-days_20220613.pdf

DOXEY, Margaret. 1983. International Sanctions in Theory and Practice. *Case Western Reserve Journal of International Law* [online]. 15(2): 273-288 [cit. 2022-6-22]. Dostupné na internete: <https://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol15/iss2/5>

DW - Russian gas boost fuels Moscow's China pivot [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.dw.com/en/russian-gas-boost-fuels-moscows-china-pivot/a-60393843>

EATON, Jonathan a Maxim ENGERS. 1999. Sanctions: Some Simple Analytics. *American economic review* [online]. 89(2): 409-414 [cit. 2022-7-5]. DOI: 10.1257/aer.89.2.409. Dostupné na internete: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.89.2.409>

EDMOND, Charlotte. 2022. *World Economic forum - This is how the EU plans to end its reliance on Russian energy* [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete:
<https://www.weforum.org/agenda/2022/05/russia-energy-eu-oil-green-fossil-fuel>

European Commission - Liquefied natural gas [online]. 2022. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: https://energy.ec.europa.eu/topics/oil-gas-and-coal/liquefied-natural-gas_en

EUROSTAT - Extra-EU trade of food, drinks and tobacco (SITC 0+1) by partner [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_lt_mainagri/default/table?lang=en

EUROSTAT - Extra-EU trade of machinery and transport equipment (SITC 7) by partner [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_lt_mainmach/default/table?lang=en

EUROSTAT - Extra-EU trade of mineral fuels, lubricants and related materials (SITC 3) by partner [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_lt_mainmine/default/table?lang=en

EUROSTAT - Extra-EU27 (from 2020) trade of chemicals and related products (SITC 5), by main partners [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00025/default/table?lang=en>

EUROSTAT - Extra-EU27 (from 2020) trade of other manufactured goods (SITC 6+8), by main partners [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00027/default/table?lang=en>

EUROSTAT - Extra-EU27 (from 2020) trade of raw materials (SITC 2+4), by main partners [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00023/default/table?lang=en>

EUROSTAT - Extra-EU27 (from 2020) trade, by main partners, total product [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00021/default/table?lang=en>

EUROSTAT - Imports of natural gas by partner country [online]. [cit. 2022-7-6]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/2d0babe6-47c4-4c2b-b35b-4162d8aff6c7?lang=en>

EUROSTAT - Imports of oil and petroleum products by partner country [online]. [cit. 2022-7-6]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_TI_OIL__custom_3025588/default/table?lang=en

FRITZ, Oliver, Elisabeth CHRISTEN, Franz SINABELL a Julian HINZ. 2017. Russia's and the EU's sanctions: economic and trade effects, compliance and the way forward [online]. [cit. 2022-7-11]. DOI: 10.2861/658339. ISBN 978-92-846-1740-1. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603847/EXPO_STU\(2017\)603847_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603847/EXPO_STU(2017)603847_EN.pdf)

GALTUNG, Johan. (1967) 'On the Effects of International Economic Sanctions: With Examples from the Case of Rhodesia', *World Politics* 19(3): 378– 416. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.2307/2009785>

HUFBAUER, Gary Clyde, Jeffrey J. SCHOTT, Kimberly Ann ELLIOTT a Barbara OEGG. 2007. *Economic Sanctions Reconsidered* [online]. 3rd Edition. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 247 s. [cit. 2021-10-29]. ISBN 9780881324822. Dostupné na internete: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/euba-ebooks/detail.action?docID=3385467>

CHAPA, Sergio a Anna SHIRYAEVSKAYA. 2022. The Washington Post - What LNG Can and Can't Do to Replace Europe's Imports of Russian Gas [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: https://www.washingtonpost.com/business/energy/what-lng-can-and-cant-do-to-replace-europes-imports-of-russian-gas/2022/07/01/27c3c3d8-f954-11ec-81db-ac07a394a86b_story.html

Charta Organizácie Spojených Národov [online]. 1945. New York: OSN [cit. 2021-12-12]. Dostupné na internete: <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Charta-OSN.pdf>

Chronologický prehľad sankcií EÚ zavedených v roku 2022 [online]. [cit. 2022-7-4]. Dostupné na internete: <https://www.mhsr.sk/obchod/sankcie-voci-rusku-a-bielorusku/chronologicky-prehľad-sankcii-eu-zavedenymi-v-roku-2022>

IEA - A 10-Point Plan to Reduce the European Union's Reliance on Russian Natural Gas [online]. 2022. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://iea.blob.core.windows.net/assets/1af70a5f-9059-47b4-a2dd-1b479918f3cb/A10-PointPlantoReducetheEuropeanUnionsRelianceonRussianNaturalGas.pdf>

In focus: Reducing the EU's dependence on imported fossil fuels [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/news/focus-reducing-eus-dependence-imported-fossil-fuels-2022-avr-20_sk

KIRSHNER, Jonathan. 1997. The microfoundations of economic sanctions. *Security Studies*. Routledge, 6(3): 32-64. DOI: <https://doi.org/10.1080/09636419708429314>.

KIRSHNER, Jonathan. 2002. Review Essay: Economic Sanctions: The State of the Art. *Security Studies* [online]. 11(4): 160-179 [cit. 2022-6-22]. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/714005348> Dostupné na internete: <https://drive.google.com/file/d/0B1-fQ8sMuFDbNDJmODVmOWMtMzQwOS00NGJLWE5MTQtMDIyYzdlMWY0NmZm/view?resourcekey=0-qrGy9MX59FoS7Rw3e8TKkg>

LETZING, John. 2022. World Economic Forum - How did one European country free itself from Russian gas? [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.weforum.org/agenda/2022/04/how-did-one-european-country-liberate-itself-from-russian-gas>

Medzinárodné sankcie [online]. 2018. Bratislava: Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 26.8.2020 [cit. 2020-12-12]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/zahranicna-politika/medzinarodne-sankcie>

Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons [online]. 1994. [cit. 2022-7-5]. Dostupné na internete: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>

MORROW, Sibel. 2022. AA - Brent price could reach \$150 per barrel over Russia-Ukraine war, oil import embargo [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.aa.com.tr/en/economy/brent-price-could-reach-150-per-barrel-over-russia-ukraine-war-oil-import-embargo/2602809#>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/262 z 23. februára 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/262/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/328 z 25. februára 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/328/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/334 z 28. februára 2022, ktorým sa mení nariadenie Rady (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/334/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/345 z 1. marca 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/345/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/350 z 1. marca 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/350/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/394 z 9. marca 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/394/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/428 z 15. marca 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/428/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/576 z 8. apríla 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/576/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) 2022/879 z 3. júna 2022, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 833/2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/879/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) č. 269/2014 zo 17. marca 2014 o reštriktívnych opatreniach vzhľadom na konanie narúšajúce alebo ohrozujúce územnú celistvosť, zvrchovanosť a nezávislosť Ukrajiny. 2022. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/269/oj>

Nariadenie Rady (EÚ) č. 833/2014 z 31. júla 2014 o reštriktívnych opatreniach s ohľadom na konanie Ruska, ktorým destabilizuje situáciu na Ukrajine. 2014. In: . Dostupné na internete: <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/833/oj>

NOSSAL, Kim Richard. 1989. International Sanctions as International Punishment. *International Organization* [online]. The MIT Press, 43(2): 301–322 [cit. 2022-3-31]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/2706704>

PAPE, Robert. 1997. ‘Why Economic Sanctions Do Not Work’, *International Security* 22(2): 90–136. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.2307/2539368>

ROBERTS, John a Julian BOWDEN. 2022. Atlantic Council - The EU’s plans to replace Russian gas: Aspiration and reality [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/energysource/the-eus-plans-to-replace-russian-gas/>

RTVS - Slovensko od júna zníži závislosť od ruského plynu o 65 percent, oznámil Sulík [online]. 2022. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://spravy.rtvs.sk/2022/05/slovensko-od-juna-znizi-zavislost-od-ruskeho-plynu-o-65-percent-oznamil-sulik/>

RUSSELL, Martin. 2022. Western sanctions and Russia: What are they? Do they work? [online]. Brusel: Výskumná služba Európskeho parlamentu [cit. 2022-7-4]. DOI: 10.2861/249342. ISBN 978-92-846-9020-6. Dostupné na internete: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/698930/EPRS_IDA\(2022\)698930_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/698930/EPRS_IDA(2022)698930_EN.pdf)

Russia - EU trade relations with Russia. Facts, figures and latest developments. [online]. [cit. 2022-7-6]. Dostupné na internete: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en

Russia strikes back – countersanctions [online]. 2022. [cit. 2022-7-5]. Dostupné na internete: <https://www.financierworldwide.com/russia-strikes-back-countersanctions#.YsNVnnZByUI>

Sanctioned Russia Becomes China’s Main Source of Oil, Customs Data Show [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.voanews.com/amp/sanctioned-russia-becomes-china-s-main-source-of-oil-customs-data-show-/6630543.html>

Sankcie voči Ruskej federácii a Bielorusku [online]. [cit. 2022-7-4]. Dostupné na internete: <https://www.mhsr.sk/obchod/sankcie-voci-rusku-a-bielorusku>

SCHMITT, Olivier, ed. 2015. International Sanctions. Routledge Handbook of Security Studies [online]. 2nd ed. Abingdon: Routledge, s. 360-370 [cit. 2022-7-6]. ISBN 9781138803930. Dostupné na internete: https://www.academia.edu/26725665/International_Sanctions

SINHA, Debjit. 2022. Why Russia is selling oil at discounted prices [online]. India Today [cit. 2022-7-12]. Dostupné na internete: <https://www.indiatoday.in/business/story/russia-oil-exports-discount-price-to-india-ukraine-war-1926005-2022-03-16>

Slovensko vyhostilo troch ruských diplomatov kvôli zneužitiu slovenských víz [online]. 2020. Bratislava: Euractiv [cit. 2021-12-12]. Dostupné na internete: <https://euractiv.sk/section/vonkajsie-vztahy/news/slovensko-vyhostilo-troch-ruskych-diplomatov-kvoli-zneuzitiu-slovenskych-viz/>

Statement by the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation in response to EU sanctions [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1807424/?lang=en

The EU can simultaneously end dependence on Russia and meet climate goals. 2022. Nature [online]. 60(4): 7-8 [cit. 2022-7-8]. DOI: <https://doi.org/10.1038/d41586-022-00920-y>. Dostupné na internete: <https://www.nature.com/articles/d41586-022-00920-y>

The World bank, Commodity Markets - Publications and data [online]. [cit. 2022-7-6]. Dostupné na internete: <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>

TOMANKA, Marek. 2022. FORBES - Moskovská burza konečne otvorila. S akciami sa na nej však neobchoduje [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.forbes.sk/moskovska-burza-konecne-otvorila-s-akciami-sa-na-nej-vsak-neobchoduje/>

TSAFOS, Nikos. 2022. CSIS - Can Russia Execute a Gas Pivot to Asia? [online]. Center for Strategic and International Studies [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.csis.org/analysis/can-russia-execute-gas-pivot-asia>

WENTING, Xie a Bai YUNYI. 2022. Global Times - We want to join BRICS because conditions aren't attached on cooperation here: Argentine Ambassador [online]. [cit. 2022-7-8]. Dostupné na internete: <https://www.globaltimes.cn/page/202206/1268789.shtml>

Zákon 289/2016 Z. z. o vykonávaní medzinárodných sankcií a o doplnení zákona č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) v znení neskorších predpisov. 2016. In: . Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, ročník 2016, číslo 289. Dostupné na internete: https://www.slovlex.sk/static/pdf/2016/289/ZZ_2016_289_20180315.pdf

Zmluva o Európskej únii (Konsolidované znenie) [online]. Úradný vestník Európskej únie [cit. 2022-7-1]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=SK>

Zmluva o fungovaní Európskej únie (Konsolidované znenie) [online]. Úradný vestník Európskej únie [cit. 2021-12-12]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0021.01/DOC_3&format=PDF

Об ответном российском списке представителей стран-членов ЕС и евроинститутов, которым запрещен въезд на территорию Российской Федерации [online]. [cit. 2022-7-13]. Dostupné na internete: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1796301/